

ІСТОРІЯ
Історія Церкви в Україні

УДК 37:271.4(477)"1991/2010"

DOI <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2022.17.14>

**ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
БОГОСЛОВСЬКОЇ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ (НА
ПРИКЛАДІ ЗАКЛАДІВ БОГОСЛОВСЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКОЇ
ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ у 1991–2010 рр.)**

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого

кафедра соціально-гуманітарних дисциплін

вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net

ORCID ID [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

***Анотація.** Мета дослідження – аналіз і періодизація історичного процесу становлення та розвитку системи богословської освіти УГКЦ в незалежній Україні (1991–2010 рр.), з'ясування її структури, здобутків і перспектив інтеграції богословської освіти в освітній простір Української держави. **Методологія дослідження** спирається на наукові принципи об'єктивності та історизму, спеціально-наукові методи критичного аналізу джерел, проблемно-хронологічний та системно-структурний. **Наукова новизна:** проведено періодизацію та висвітлено розвиток системи богословської освіти УГКЦ в незалежній Україні (1991–2010 рр.). **Висновки:** відродження та розвиток богословської освіти УГКЦ в період незалежності України мало декілька рис: по-перше, «стихийне» на перших порах відновлення діяльності духовних семінарій поступово набувало чітких організаційних рис, а їх становлення забезпечувало постійну підготовку нового покоління духовенства; по-друге, вперше в історії богословської освіти УГКЦ було створено менш-більш чітку концепцію її розвитку, яка дозволила не просто розмежувати богословську освіту на певні організаційні рівні, але й забезпечити організаційне становлення богословських навчальних закладів. Можна сказати, за 20-ліття з часу виходу з підпілля УГКЦ створила чітко структуровану систему богословської освіти, в якій умовно можна виділити три групи: перша – це мережа наукових та науково-освітніх закладів (УКУ в Львові з філією в Римі та Інститут східнохристиянських студій в Оттаві), основним завданням яких є становлення богословської науки, його інтеграція в науковий та освітній простір України; друга – це мережа духовних семінарій, покликана забезпечувати Церкву новим поколінням священиків;*

третья – це мережа закладів «загального християнського виховання», що включає катехитичні інститути та дяківсько-регентські школи (з деяким застереженням, оскільки вони надають певний рівень богословських знань і «професійну» кваліфікацію), а також недільні парафіяльні та загальноосвітні греко-католицькі школи. Отож, така структурована система богословської освіти УГКЦ не тільки дозволяє здійснювати «професійну» підготовку «кадрів» для УГКЦ, але й сприяє «новій євангелізації» сучасного суспільства.

Ключові слова: богословська освіта УГКЦ, духовна семінарія, богословська академія. Синод єпископів УГКЦ, Синодальні комісії УГКЦ, Патріарший Собор, Соборові комісії, Концепція богословської освіти в Україні.

Abstract. *The purpose of the study is to analyze and periodize the historical process of formation and development of the UGCC theological education system in independent Ukraine (1991-2010), to clarify its structure, achievements and prospects for integrating theological education into the educational space of the Ukrainian state. Research methodology is based on the scientific principles of objectivity and historicism, special scientific methods of critical analysis of sources, problem-chronological and system-structural. Scientific novelty periodization and development of the system of theological education of the UGCC in independent Ukraine (1991–2010) are carried out. Conclusions: the revival and development of theological education of the UGCC during the independence of Ukraine had several features: first, the "spontaneous" resumption of theological seminaries at first gradually acquired clear organizational features, and their formation provided constant training for the next generation of clergy; secondly, for the first time in the history of theological education of the UGCC, a more or less clear concept of its development was created, which allowed not only to delineate theological education at certain organizational levels, but also to ensure the organizational development of theological schools. We can say that on the 20th anniversary of the UGCC coming out of the underground, it created a clearly structured system of theological education, in which three groups can be divided: the first is a network of scientific and educational institutions (UCU in Lviv with a branch in Rome and the Institute of Oriental Christian Studies). in Ottawa), the main task of which is the formation of theological science, its integration into the scientific and educational space of Ukraine; the second is a network of seminaries designed to provide the Church with a new generation of priests; the third is a network of "general Christian education" institutions, including catechetical institutes and deacon-regent schools (with some caveats, as they provide a certain level of theological knowledge and "professional" qualifications), as well as Sunday parish and general Greek Catholic schools. Thus, such a structured system of theological education of the UGCC not only allows for "professional" training of "personnel" for the UGCC, but also contributes to the "new evangelization" of modern society.*

Key words: *theological education of the UGCC, theological seminary, theological academy. Synod of Bishops of the UGCC, Synodal Commissions of the UGCC, Patriarchal Council, Council Commissions, The Concept of Theological Education in Ukraine.*

Актуальність проблеми. Аналіз сучасного стану богослов'я як освітньої та наукової галузі в Україні викликає оптимістичні сподівання на перспективи його розвитку. Так, за офіційними даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти під егідою Міністерства освіти і науки України, на 2021 рік в Україні діють 8 закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку за освітніми програмами спеціальності 041 «Богослов'я» за трьома рівнями вищої освіти – бакалаврським, магістерським та докторським. Однак, слід нагадати, що такий стан сформувався лише за останніх 5-6 років, коли завдяки нормі нового Закону України «Про вищу освіту», заклади богословської освіти, які тривалий час для держави вважалися релігійними організаціями (навіть у формі «вищих духовних навчальних закладів»), отримали перспективу ліцензування та акредитації освітніх програм зі спеціальності «Богослов'я». Водночас процес розвитку богословської освіти і науки тепер потребує нових стимулів як з боку держави та Церкви, так і з боку громадянського суспільства, а за термінологією нормативних документів МОН і НАЗЯВО – всіх стейкхолдерів, тобто зацікавлених осіб. Тому з перспективи сьогодення актуальною проблемою є **теоретична переоцінка** досвіду становлення богословської освіти і науки в незалежній Україні.

Відтак, маємо пам'ятати, що сьогодні богослов'я в Україні має всі шанси стати, так би мовити, рушієм суспільного прогресу, а точніше – сформувати морально-етичну основу громадянського суспільства, стати «закваскою» для формування української нації на основі загальнолюдських та християнських цінностей. Свого часу богослов о. А. Чировський наголошував, що «богословські науки сьогодні мусять бути відкритими для діалогу з сучасним світом. Не вистачить сховатися, осудити сучасний гедоністичний матеріалізм, а з ним і постмодерну синкретичну і гедоністичну духовність. Потрібно бути відважними й готовими до діалогу зі світом. Не можна замикатись та ізолюватись, потрібно нести Благовість у світ»¹. Такий діалог між богослов'ям та сучасним суспільством, на нашу думку, цілком може виконати мережа богословських закладів освіти і науки в Україні. Тому **практичною складовою** актуальної теми є розробка оптимальних моделей розвитку закладів богословської освіти і науки, які повинні спрямувати свої зусилля не тільки на «фахову» підготовку майбутніх священнослужителів, але й на розширення освіченості мирян, а також на інтенсивніший розвиток наукових досліджень в галузі богослов'я.

Проблема становлення і розвитку богословської освіти в Україні певною мірою привертала увагу дослідників – представників різних наукових шкіл і традиційних Церков: діаспорних богословів М. Марусина², І. Кащак³, сучасних вітчизняних богословів В. Бедя⁴, Т. Добка⁵, О. Левицького⁶, М. Щербаня⁷, вітчизняних істориків М. Лагодича⁸, В. Марчука⁹, О. Недавної¹⁰, В. Пащенко¹¹, І. Пилипіва та Р. Делятинського¹², В. Фенича¹³, релігієзнавців Ю. Вестеля¹⁴, Л. Дмитренко¹⁵, О. Дроздової¹⁶, В. Єленського¹⁷,

² Марусин М. Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні // Богословія. – 1943-1963. – Т.21-24. – С.40-94.

³ Кащак І. Виховання Українського Греко-Католицького Священика (1882 – 1946) / Переклад з англ. О.Шпунт. – Львів: Свічадо, 2007. – 232 с.

⁴ Бедь В., Бочкарь А. Внесок Митрополита Володимира у реформування української богословської освіти і науки. Дата оновлення: 01.11.2010. URL: <http://religions.unian.net/ukr/detail/5370> (дата звернення: 20.09.2011); Бедь В.В. Першосвятительський та життєвий подвиг Блаженнішого Володимира (Сабодана), Митрополита київського і всієї України, Предстоятеля Української Православної Церкви та його внесок у реформування української духовно-богословської освіти і науки. URL: <http://www.uuba.org.ua/istoriya-pravoslav-ya-v-ukrayini/pershosvyatitelskiy-ta-zhitteviy-podvig-blazhenniyshogo-volodimira-sabodana-mitropolita-kiyivskogo-i-vsieyi-ukrayini-predstoyatelya-ukrayinskoyi-pravoslavnoyi-tserkvi-ta-yogo-vnesok-u-reformuvannya-ukrayinsk.html> (дата звернення: 13.09.2011).

⁵ Добко Т. Академічне богослов'я в Україні. А віз і нині там... URL: <http://www.patriyarkhat.org.ua/ukr/authors/article;166/> (дата звернення: 11.08.2010).

⁶ Левицький О.О. Формування духовенства за нормами партикулярного права УГКЦ. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2016. – 264 с.; Левицький О. Питання формування духовенства в постановках Замоїського єпископату Львівського Синоду // Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Богослов'я: Збірник наукових праць / Гол. ред. Р. А. Горбань. – Івано-Франківськ: ІФБУ, 2017. – Вип. 10-11. – С. 32-44.

⁷ Щербань М. Акредитація духовної освіти в Україні: сучасний стан та перспективи. URL: <http://hram.kiev.ua/print.php?id=3688> (дата звернення: 05.04.2011).

⁸ Лагодич М. Духовна освіта в Україні: сучасний стан та її перспективи. Дата оновлення: 31.03.2011. URL: <http://fmykolaj.io.ua/s27452> (дата звернення: 02.04.2011).

⁹ Марчук В.В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 464 с.

¹⁰ Недавна О. Сучасний розвиток УГКЦ: стан. Дата оновлення: 21.02.2011. URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/ (дата звернення: 22.02.2011).

¹¹ Пащенко В. Греко-католики в Україні від 40-х років ХХ ст. до наших днів. – Полтава, 2002. – 615 с.

¹² Пилипів І., Делятинський Р. Становлення богословської освіти Греко-Католицької Церкви в першій половині ХІХ століття // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2016. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 122–126; Пилипів І., Делятинський Р. Розвиток богословської освіти в Галицькій греко-католицькій митрополії в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2016. – Ч. 28. – С. 148–155.

¹³ Фенич В.І. Богословська католицька освіта: деякі міркування про стан і перспективи її розвитку в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/natural/nvunu/ist/2008_21/031.htm (дата звернення: 31.03.2011).

¹⁴ Вестель, Ю. Теологія як наука і предмет викладання: на шляху до концепції світської теологічної освіти в Україні. URL: <https://www.religion.in.ua/main/daycomment/11403-teologiya-yak-nauka-i-predmet-vikladannya-na-shlyahu-do-koncepciyi-svitskoyi-teologichnoyi-osviti-v-ukrayini.html>

¹⁵ Дмитренко Л. Духовна освіта в Україні: стан і проблеми. URL: http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_2004/lis_04_4/33249/2004_04_31-37 (дата звернення: 12.01.2012).

¹⁶ Дроздова О. Українсько-ватиканські культурно-освітні відносини: окремі аспекти богословської освіти // Україна і Ватикан: Серія збірників наукових праць. – Вип.4: Державно-церковні відносини в контексті досвіду об'єднаної Європи / За заг. ред. О.Береговського, С.Побуцького, С.Кияка, В.Дідуха та ін. – Галич – Івано-Франківськ – Київ, 2011. – С.120-123.

¹⁷ Єленський В. Віра і розум: богословська освіта в сучасній Україні. Дата оновлення: 29.08.2006. URL: http://old.risu.org.ua/ukr/religion.and.society/other_art/article;11735/ (дата звернення: 08.04.2010).

М. Заковича¹⁸, Ю. Решетнікова¹⁹, В. Хромця²⁰, Ю. Чорноморця²¹. Важливими науковими форумами, що актуалізували дослідження проблеми розвитку богословської освіти в Україні, стали науково-практичний семінар «Акредитація богословської освіти в Україні: досвід УКУ та перспективи співпраці», що відбувся у вересні 2006 р. на базі Українського Католицького університету у Львові²², та Перша Всеукраїнська конференція «Майбутнє богослов'я в Україні», проведена в листопаді 2009 р. в Києві на базі Інституту релігійних наук ім. св. Томи Аквінського (РКЦ в Україні)²³. Одним із центрів розвитку богословської освіти і науки став Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова²⁴.

Метою нашого дослідження є аналіз і періодизація історичного процесу становлення та розвитку системи богословської освіти УГКЦ в незалежній Україні (1991–2010 рр.), з'ясування її структури, здобутків і перспектив інтеграції богословської освіти в освітній простір Української держави.

Виклад основних результатів дослідження. Вихід з підпілля та легалізація державою в листопаді 1989 р. сприяли активному відродженню впродовж 1990 – 1991 рр. мережі парафій та організаційної структури Української Греко-Католицької Церкви в Україні. Невдовзі, в січні 1991 р. Апостольська Столиця, враховуючи пропозиції Синоду єпископів УГКЦ від 25-26 червня 1990 р., канонічним актом відновила організаційну структуру УГКЦ в Україні – затвердила архиерейську хіротонію в умовах підпілля та призначення єпископів в кожній з трьох єпархій Галицької митрополії УГКЦ²⁵. Важливе значення для відродження та становлення УГКЦ в Україні мали два

¹⁸ Закович М.М. Деякі аспекти узгодження світської і богословської освіти. URL: <http://duluman.uath.org/Zakovjch.htm> (дата звернення: 20.05.2010).

¹⁹ Решетніков Ю. Релігійна освіта в Україні та її правовий стан: (Доповідь 24 жовтня 2007 р.). URL: http://old.risu.org.ua/ukr/study/research_conference/education_yresh_0710/ (дата звернення: 20.01.2012).

²⁰ Хромець В. Теологічне знання та теологічна освіта в Україні: короткий нарис Дата оновлення: 19 01 2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/7841-teologichne-znannya-ta-teologichna-osvita-v-ukrayini-korotkij-naris.html> (дата звернення: 22.07.2011); Хромець В.Л. Богословська освіта як феномен релігійного та світського освітнього простору України: дисертація ... доктора філософських наук: спеціальність 09.00.11 – релігієзнавство / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 404 с.; Хромець В. Л. Академічний тип богословської освіти на території України в XIX на початку XX століття: утвердження та становлення. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, 2018. № 21. С. 50–55.

²¹ Чорноморець, Юрій. Легітимізація теології як науки в пострадянському православному ландшафті // Філософська думка: Спецвипуск Sententiae II (2011) 10.

²² Акредитація богословської освіти в Україні: досвід УКУ та перспективи співпраці: програма науково-практичного семінару. Дата оновлення: 14.09.2006. URL: <http://ucu.edu.ua/news/1612/> (дата звернення: 19.10.2011).

²³ Майбутнє богослов'я в Україні: Матеріали I Всеукраїнської конференції (Київ, 19-20 листопада 2009 р.) – Б.м.: Видавець ФОП Романюк М.Г., 2009. – 180 с.

²⁴ Левченко Т. Розвиток української богословської думки в Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова (11.07.2019). URL: <https://www.religion.in.ua/main/bogoslovya/44017-rozvitok-ukrayinskoyi-bogoslovskoyi-dumki-v-nacionalnomu-pedagogichnomu-universiteti-im-m-dragomanova.html>.

²⁵ Рішення і постанови Синодів Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 1989 – 1997 років. – Львів: Вид-ня „Благовісника”, 1998. – С. 9, 12.

правових акти: церковний – Кодекс канонів Східних Церков, проголошений Папою Іваном Павлом II як чинний з 1 жовтня 1990 р.²⁶, та державний – Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», схвалений Верховною Радою України 24 квітня 1991 р.²⁷. Утвердження Синодального устрою УГКЦ, що забезпечував єдність ієрархів в Україні та діаспорі, відкривала можливість цілісного, інтегрованого розвитку УГКЦ. Всі ці фактори водночас стали сприятливою основою для відродження і становлення нової, інтегрованої системи богословської освіти УГКЦ в Україні та діаспорі. Проте надалі ми зосередимось на основних тенденціях розвитку богословської освіти УГКЦ тільки в Україні, враховуючи специфіку державно-церковних відносин та становлення організаційної структури УГКЦ впродовж 1991 – 2010 рр.

Інституційною основою для розвитку богословської освіти УГКЦ в Україні стали сформовані Синодом єпископів УГКЦ відповідні Синодальні комісії, основною функцією яких був нагляд і сприяння розвитку мережі богословських закладів та формування пріоритетних напрямків розвитку богословської освіти УГКЦ. Синод єпископів УГКЦ, який вперше за столітню історію Церкви зібрався на батьківщині, у Львові 16-31 травня 1992 р.²⁸, прийняв одне важливе рішення, що прямо стосувалося відродження та розвитку богословської освіти УГКЦ в Україні, – обрав і затвердив склад двох Синодальних комісій, діяльність яких спрямовувалася безпосередньо на розвиток богословської освіти, – Комісії семінарій та полікань і Комісії виховання священиків²⁹. До складу Синодальної комісії у справі семінарій і покликань увійшли: голова – Юліан Вороновський, Львівський єпископ-помічник, ректор Львівської духовної семінарії³⁰; члени комісії – Іриней Білик, Івано-Франківський єпископ-помічник, ректор Івано-Франківського теологічно-катехитичного духовного інституту³¹, та Володимир Паска (1923-2008), доктор канонічного права, єпископ-емерит Філадельфійської архієпархії УГКЦ в США, колишній викладач Стемфордської духовної семінарії св. Василя Великого УГКЦ (1947 – 1951), викладач Католицького університету Америки (1975 – 1984) та ректор Української католицької

²⁶ Кодекс канонів Східних Церков проголошений Іваном Павлом II / Авторизований переклад Й.Кобів; Канонічна комісія: о. Протоархимандрит І. Патрило, о. С. Мудрий, о. К. Корчагін і о. Т. Галицький. – Львів: Вид-во ОО. Василян, 1995. – 472 с.

²⁷ Див.: Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (зі змінами і доповненнями за 1992 – 2009 роки) // www.zakon.rada.gov.ua/.../main/cgi. Порівн.: Мосюкова Н. Державно-церковні відносини в Україні на початку ХХІ ст.: католицький контекст // Україна і Ватикан: Серія збірників наукових праць. – Вип. 4: Державно-церковні відносини в контексті досвіду об'єднаної Європи / За заг. ред. О. Береговського, С. Побуцького, С. Кияка, В. Дідуха та ін. – Галич – Івано-Франківськ – Київ, 2011. – С. 113-119.

²⁸ Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989 – 1997... – С. 15-22.

²⁹ Там само. – С. 22.

³⁰ Див.: Біографії єпископів УГКЦ: Владика Юліан Вороновський, Студійський устав, Єпарх Самбірсько-Дрогобицький [22.07.2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>; Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа... – С. 66.

³¹ о. Пелехатий І. Білик Іриней // Івано-Франківськ: Енциклопедичний словник. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 66; Іриней Білик, ЧСВВ – Єпископ Канонік Римської Папської Базиліки Santa Maria Maggiore [біографічна довідка] (липень 2007 року) // <http://canonic.org.ua/biografija-kanonika.html>; Іриней Білик: Біографія // <http://irineybilik.openua.net/bio.php>.

семінарії св. Йосафата у Вашингтоні (1979 – 1984)³². До складу Синодальної комісії у справах виховання священників увійшли: голова – Іван Мартиняк, ліцензіат теології, єпархіальний єпископ Перемишльської єпархії УГКЦ³³; члени комісії – Филімон Курчаба, Львівський єпископ-помічник, перший ректор відновленої Львівської духовної семінарії (1990 – 1991)³⁴, та Роберт Москаль, ліцензіат богослов'я, єпископ-ординарій єпархії Святого Йосафата УГКЦ у м. Парма, штат Огайо, США (1983 – 2009)³⁵. Отож, кадровий склад Синодальних комісій, котрі повинні були сприяти відродженню богословської освіти УГКЦ в Україні, цілком відповідав визначеній цілі, оскільки включав єпископів, що мали або наукові ступені з богослов'я чи канонічного права, або ж мали значний досвід адміністрування духовними семінаріями. Це було тим більше необхідно, що процес відродження духовних семінарій вже розпочався майже одразу після легалізації УГКЦ державною владою, а тому потребував координації Синоду єпископів УГКЦ.

Вже на початку 1990 р. Місцєблюститель Галицької митрополії УГКЦ митрополит В. Стернюк вирішив відновити Львівську духовну семінарію, основним завданням якої в той час стала швидка підготовка священників, які могли б заповнити ново-зареєстровані парафії УГКЦ³⁶. Напередодні легалізації почали формуватися нові групи кандидатів, які бажали навчатися в семінарії; але курс їх навчання був надто коротким, базувався переважно на самоосвіті та літургійній практиці, тому не міг забезпечити належну академічну підготовку та духовну формацію. Зрештою, на той час було лише декілька кваліфікованих викладачів богослов'я, тому кандидати могли отримати лише спрощену навчально-духовну підготовку. Водночас, впродовж лише грудня 1989 – лютого 1990 рр. душпастирські посади у ново-зареєстрованих громадах вкрай потребували нових священників, і багато священників РПЦ, вихідців із греко-католицьких родин, повертались в лоно УГКЦ. Це спричинило формування розрізненого складу парафіяльного духовенства, адже священники були різної академічної підготовки, духовної формації та життєвого досвіду³⁷.

Владика В. Стернюк, намагаючись покращити рівень підготовки нових священників для відроджуваної УГКЦ, активно взявся за організацію «стаціонарної» духовної семінарії. З цією метою він взявся за пошуки

³² Помер Владика Володимир (Паска) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=31&cHash=d4c619d91348c2a4d6053733c658bc52](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=31&cHash=d4c619d91348c2a4d6053733c658bc52).

³³ Див.: Біографії єпископів УГКЦ: Владика Іван Мартиняк, Митрополит Перемишльсько-Варшавський [22.07. 2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>.

³⁴ Див.: Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа.... – С. 65-66; Шевченко О. Преосвященний владика кир Филімон Курчаба – світоч Української греко-католицької церкви // Історія релігій в Україні: Праці XII-ї Міжнародної наукової конференції (Львів, 20-24 травня 2002 року). – Львів, 2002. – Кн. 1. – С. 462-468.

³⁵ Див.: Біографії єпископів УГКЦ: Владика Роберт Москаль, Єпископ-емерит [22.07.2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>.

³⁶ Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа.... – С. 66;

³⁷ Див.: Львівська духовна семінарія: Історія: Відновлена семінарія в смт. Рудно (31.03.2010) // <http://www.lds.lviv.ua/rudno.html>; Освітні заклади УГКЦ в Україні: Український католицький університет; Львівська духовна семінарія Святого Духа (27.01. 2010) // <http://www.ugcc.org.ua/44.0.html>; Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа.... – С. 13.

відповідного приміщення, кваліфікованих викладачів, коштів на облаштування семінарії. Місцева влада не могла повернути давній будинок Львівської духовної семінарії по вулиці Коперника, бо тепер він належав Львівському державному університету імені І. Франка³⁸. Натомість владиці В. Стернюку вдалося добитися пропозиції на оренду будівлі літнього піонерського табору в смт. Рудно, що знаходився за 12 км. від Львова; тут після проведеного капітального ремонту за допомогою студентів семінарії вирішили заснувати тимчасову семінарію, доки буде знайдено нове приміщення³⁹.

На початку 1990 р. Львівська духовна семінарія з осідком в Рудно офіційно відновила свою діяльність⁴⁰. Єпископ В. Стернюк призначив першим ректором відновленої Львівської духовної семінарії єпископа Филимона Курчабу, але оскільки останній був уже поважно хворий, то його обов'язки виконував проректор о. Володимир Чучман, який одночасно поєднував функції викладача і духівника семінарії⁴¹. Організація навчання та духовної формації в семінарії смт. Рудно наштовхнулася на ряд об'єктивних труднощів: по-перше, доводилось забезпечувати приїзд зі Львова викладачів; по-друге, обмеженим був доступ до бібліотек; по-третє, незадовільні умови побуту в семінарійних келіях, що зовсім не сприяли ефективній підготовці студентів у позааудиторний час⁴². Це добре розумів другий ректор семінарії єпископ Ю. Вороновський, близький співробітник ще з часів підпілля владики В. Стернюка⁴³. Тому під час візиту до Львова в березні 1991 р. генерального директора організації «Допомога Церкві в потребі» о. Вінфріда ван Страатена, який прибув із Главою УГКЦ кардиналом Іваном-Мирославом Любачівським, він обговорив питання про будівництво нової семінарії. З метою технічної оцінки будівлі у вересні 1991 р. семінарію в Рудно відвідав німецький архітектор Рейнгольд Гартманн, який також порадив не витрачати кошти на ремонт, а збудувати новий корпус⁴⁴. Згодом Львівська духовна семінарія в Рудно отримала новий корпус, що відкривав можливості для нормальної організації навчання та духовної формації кандидатів духовного стану⁴⁵. До

³⁸ Освітні заклади УГКЦ в Україні: Український католицький університет; Львівська духовна семінарія Святого Духа (27.01.2010) // <http://www.ugcc.org.ua/44.0.html>; Львівська духовна семінарія: Історія: Відновлена семінарія в смт. Рудно (31.03.2010) // <http://www.lds.lviv.ua/rudno.html>.

³⁹ Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа... – С. 65-66; Львівська духовна семінарія: Історія: Відновлена семінарія в смт. Рудно (31.03.2010) // <http://www.lds.lviv.ua/rudno.html>.

⁴⁰ Львівська духовна семінарія: Історія: Відновлена семінарія в смт. Рудно (31.03.2010) // <http://www.lds.lviv.ua/rudno.html>.

⁴¹ Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа... – С. 66.

⁴² Львівська духовна семінарія: Історія: Відновлена семінарія в смт. Рудно... // <http://www.lds.lviv.ua/rudno.html>.

⁴³ Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа... – С. 66.

⁴⁴ Львівська духовна семінарія: Історія: Відновлена семінарія в смт. Рудно... // <http://www.lds.lviv.ua/rudno.html>.

⁴⁵ Львівська духовна семінарія: Історія: Новітня історія семінарії (31.03.2010) // <http://www.lds.lviv.ua/sychiv.html>.

1996 р. Львівська духовна семінарія Святого Духа, ректором якої з 1993 р. був о. Степан Меньок, випустила понад 200 священників⁴⁶.

Подібною була ситуація з відновленням у 1990 – 1991 рр. діяльності духовної семінарії в Івано-Франківську, яку ініціював єпископ-ординарій Софрон Дмитерко ЧСВВ, а очолив єпископ-помічник Іриней Білик, ЧСВВ⁴⁷ (про це буде мова в розділі 2). В Мукачівсько-Ужгородській єпархії УГКЦ відновлена 1990 р. духовна семінарія під проводом ректора єпископа Йосифа Головача отримала старе приміщення замку в Мукачево, тому згодом також мусили будувати новий будинок⁴⁸. Таким чином, процес відновлення духовних семінарій у Львові, Івано-Франківську та Ужгороді, однією з найбільш перешкод в якому було забезпечення приміщенням і матеріально-технічною базою, яскраво продемонстрував необхідність координації зусиль та співпраці різних осіб (ієрархії, священників, студентів) та організацій у справі відродження богословської освіти УГКЦ в Україні.

Обидві Синодальні комісії, сформовані Синодом єпископів УГКЦ 1992 р., – у справах семінарій та покликань і в справах виховання священників – почали розробляти заходи для системного, комплексного розвитку мережі духовних семінарій та інших богословських навчальних закладів УГКЦ. Члени Синодальної комісії прагнули не тільки розвинути систему духовних семінарій і катехитичних інститутів, але й закласти основи для розвитку, якісного зростання вищих, «академічних» богословських навчальних закладів, які, відповідно до кан. 640 § 1-2 ККСЦ, можна віднести до категорії католицьких університетів⁴⁹. У той час, на нашу думку, можна було обрати два шляхи розвитку: перший полягав у наданні статусу вищого богословського закладу одному чи кільком з уже існуючих єпархіальних інститутів чи семінарій; другий вимагав узгодження позицій щодо створення Богословської академії, яка могла б стати єдиним в УГКЦ «вищим богословським закладом», у перспективі – католицьким університетом⁵⁰.

У 1992 р. з благословення Глави УГКЦ М.-І. Любачівського була створена Комісія у справі відновлення ЛБА, яка, враховуючи традиції Греко-католицької Богословської академії та Українського Католицького університету святого Климентія Папи в Римі, розробила проект навчальної програми⁵¹. Вже 1994 р. Синод Єпископів УГКЦ, керуючись кан. 642 §1-2 ККСЦ, схвалив відновлення і навчальну програму ЛБА⁵². Першим ректором

⁴⁶ Див.: Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.). – Львів: Свічадо, 1998. – С. 4. Порівн.: Біографії єпископів УГКЦ: Владика Степан Меньок, Екзарх Донецько-Харківський [22.07. 2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>.

⁴⁷ Івано-Франківська духовна семінарія імені святого священномученика Йосафата: Історія: Історія і сучасність Семінарії ім. св. Свяц. Йосафата // <http://ifds.org.ua/ssi-mainmenu-8.html>.

⁴⁸ Ужгородська греко-католицька богословська академія імені Блаженного Теодора Ромжі (01.03.2010) // <http://www.mgce.uz.ua/post.php?id=529>.

⁴⁹ Кодекс канонів Східних Церков. – Кан. 640.

⁵⁰ Горбань Р., Делятинський Р. Івано-Франківська теологічна академія УГКЦ: традиції... – С. 32.

⁵¹ Див., наприклад: Український Католицький Університет: Історія: Історія становлення // <http://www.ichistory.org/taex/ukrainian/section1.html>; Освітні заклади УГКЦ в Україні: Український католицький університет: 3 історії // <http://www.ugcc.org.ua/44.0.html>.

⁵² Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989 – 1997... – С. 24.

Львівської богословської академії став доктор канонічного права о. Михайло Димид⁵³. У першому навчальному році здійснено набір зі 127 студентів, які розпочали навчання на богословському факультеті⁵⁴. Крім того, у 1994 р. при Львівській богословській академії відкрито Інститут підвищення кваліфікації, директором якого був призначений Львівський єпископ-помічник Юліан Гбур; основним завданням цього підрозділу стало поглиблення богословських знань священників у світлі рішень II Ватиканського Собору та вивчення новітніх форм душпастирської діяльності в умовах екуменічного руху⁵⁵.

Отже, впродовж 1991 – 1994 рр. Синодальна комісія у справах семінарій та покликань заклала основи розвитку системи богословської освіти УГКЦ, що відтепер включала, крім духовних семінарій і катехитичних інститутів, також вищий богословський навчальний заклад – академію.

З моменту створення у 1992 – 1994 рр. нових адміністративно-канонічних одиниць УГКЦ в Україні (Коломийсько-Чернівецької, Самбірсько-Дрогобицької, Тернопільської та Зборівської єпархій і Києво-Вишгородського екзархату) виникли підстави для створення нових осередків богословської освіти, адже, відповідно до рекомендацій ККСЦ (кан. 331 §1 та кан. 332 §1), з метою формування покликань до священнослужіння (духовного стану або апостоляту), в кожній єпархії можна засновувати нижчу або вищу семінарію, «якщо цього вимагає добро Церкви і дозволяють сили та засоби»⁵⁶. Керуючись цією канонічною нормою, єпископи згаданих новоутворених єпархій заснували богословські навчальні заклади, які можуть бути прирівняні до нижчих або вищих семінарій. Їхнім завданням стала підготовка нового покоління священників, катехитів, дяків, регентів. У найближчій перспективі вони могли «перерости» із «малих» у «великі» семінарії, а згодом, у процесі розгортання «нової євангелізації», деякі з єпархіальних інститутів могли бути реорганізовані у вищі богословські заклади – інститути, академії чи університети. Водночас, зауважимо, що оскільки не всі засновані богословські навчальні заклади у нових єпархіях УГКЦ могли вести підготовку нового покоління священників, то правлячі архиереї цих єпархій зберігали право використати можливості вищих духовних семінарій Львова, Івано-Франківська та Ужгорода⁵⁷.

У Тернопільській єпархії УГКЦ в 1993 р. за благословенням єпископа Михайла Сабриги ЧНІ була заснована й офіційно зареєстрована органами влади як окрема юридична особа Тернопільська вища духовна семінарія імені Патріарха Йосифа Сліпого, призначена для підготовки кандидатів до священства з Тернопільської та Зборівської єпархій⁵⁸. Історики виводять її історичні корені з часів підпілля, коли 1978 р. за благословенням єпископа В. Стернюка в Тернополі засновано підпільний богословський осередок –

⁵³ Димид Михайло: Життєпис (15 березня 2009 р. Б.) // <http://ordenxrest.at.ua/download.doc>.

⁵⁴ Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 4.

⁵⁵ Там само. – С. 5.

⁵⁶ Кодекс канонів Східних Церков. – С. 108-109.

⁵⁷ Горбань Р., Делятинський Р. Івано-Франківська теологічна академія УГКЦ: традиції... – С. 30-31.

⁵⁸ Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 18.

філію Львівської духовної семінарії⁵⁹. З моменту легалізації УГКЦ 1989 р. під керівництвом ректора о. Василя Семенюка почався процес заснування Тернопільської духовної семінарії, яка спершу розташовувалася в приватному помешканні ректора, з 1990 р. отримала парафіяльний будинок в смт. Велика Березовиця біля Тернополя, а згодом було збудовано три нових корпуси⁶⁰. Завдяки добрій матеріальній базі вдалося нормалізувати побут, організацію навчання та духовної формації студентів, почати формування професорсько-викладацького колективу. Станом на 1996 р. в Тернопільській духовній семінарії налічували 101 студента, 28 студентів направили на навчання у вищі богословські навчальні заклади в Україні та закордоном⁶¹.

У Самбірсько-Дрогобицькій єпархії УГКЦ у 1994 р. з благословення правлячого архиєрея Юліана Вороновського розпочав діяти Єпархіальний катехитичний інститут Самбірсько-Дрогобицької єпархії, що включав спершу тільки катехитичний факультет⁶². Проте його офіційному заснуванню передувало створення у 1989 р. з ініціативи о. Миколи Куця та о. Михайла Волошина «першої семінарії», або групи «прискороного навчання», в якій чисельність студентів до 1990 р. збільшилася з 20 до 150 осіб. Історики підкреслюють, що це був «третій заклад у ряді духовних інституцій, які утворилися на наших землях з часу виходу Української Греко-Католицької Церкви із підпілля»⁶³. В грудні 1989 р. «перша семінарія» була перенесена з Самбора до Дрогобича, де розташувалася у церкві Пресвятої Тройці, а невдовзі ініціатори її заснування отримали благословення та архипастирську опіку єпископа Юліана Вороновського. Характерно, що «перша семінарія» в Самборі – Дрогобичі виникла раніше, ніж почали функціонувати з січня – лютого 1990 р. духовні семінарії у Львові та Івано-Франківську (хоча й там «неофіційні» групи «прискороного навчання» почали формуватися також у 1989 р.). В цей перехідний період навчання організовували у формі вечірніх курсів, до викладання на яких були залучені, зокрема, о. М. Куць, о. М. Волошин, а також о. Мирон Бендик, о. Василь Говера, о. Василь Цихуляк. Вже у лютому 1990 р. священники-ініціатори «першої семінарії» провели першу реорганізацію: близько 120 студентів направлено на навчання до відновленої Львівської духовної семінарії, а створену на умовах стаціонару групу «прискороного навчання» із 35 студентів зосередили в Дрогобичі для підготовки до священничих свячень; визначено мінімальну програму, що включала вивчення історії Церкви, літургії, догматичного та морального богослов'я; до викладання запросили о. Василя Михайлюка. Після завершення курсу «прискороного навчання» Львівський єпископ-помічник Юліан Вороновський в декілька етапів здійснив священничі свячення кандидатів: у грудні 1990 р. – понад 110 осіб, які вже на Різдво отримали свої парафії; в

⁵⁹ Тернопільська єпархія УГКЦ: Історія // <http://www.tze.org.ua/jeparhija/istorija.html>.

⁶⁰ Тернопільська вища духовна семінарія ім. Патріарха Й.Сліпого: Історія (22.07.2011) // <http://www.tze.org.ua/jeparhija/kurija-kontakty/2010/08.html>.

⁶¹ Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 18.

⁶² Там само. – С. 10.

⁶³ Дрогобицька духовна семінарія: Передісторія. Створення // <http://dds.edu.ua/about/2/history.html>.

березні 1991 р. – 12-15 осіб, а в травні того ж року – ще понад 20 осіб. Власне, після свячень студентів групи «прискороного навчання» завершила своє існування «перша» Дрогобицька семінарія⁶⁴.

У березні 1996 р. в складі Єпархіального катехитичного інституту Самбірсько-Дрогобицької єпархії було засновано богословський факультет як базу для «академічної» підготовки студентів духовної семінарії, офіційне відкриття якого відбулося у вересні того ж року⁶⁵. Історики умовно називають цей заклад як «друга» Дрогобицька духовна семінарія, в якій поступово сформувався штатний професорсько-викладацький колектив. Впродовж 1996 – 2001 рр. тут проведено повний набір (до 5-го курсу включно), а перший випуск студентів «другої» семінарії здійснено у 2001 р.⁶⁶. Уже в 1996 р. розроблено навчальну програму Дрогобицької семінарії, яка була розрахована на 5 років та відповідала духові Східної Церкви⁶⁷. Слід зазначити, що в процесі підготовки навчальної програми Дрогобицької духовної семінарії група її викладачів, прагнучи відмовитись від «кальки латинських семінарій» та віднайти варіант «семінарії візантійської традиції», у співпраці з викладачами Папського Орієнтального Інституту в Римі (отцями Шпідліком, Рупніком, Чемусом, Тафтом, Гаргано, Гуджероті, Маріані) зуміли виробити оригінальний підхід. Специфіка навчальної програми Дрогобицької духовної семінарії полягала в тому, що в богословському циклі було збільшено літургійно-патристичний блок, а філософський цикл спрямовано на підготовку до богослов'я Святих Отців; до того ж, у богословському циклі використано «патристичний метод богословствування з підкресленням важливості внутрішнього досвіду»⁶⁸. Таким чином, процес становлення Дрогобицької духовної семінарії засвідчив необхідність координації діяльності з ієрархією УГКЦ та співпраці з іншими богословськими навчальними закладами в Україні та закордоном.

У Коломийсько-Чернівецькій єпархії у 1994 р. з благословення єпископа Павла Василика засновано дяківсько-регентське катехитичне училище, в якому на основі 3-х річної програми навчання велася підготовка дяків, регентів і катехитів з правом викладання уроків релігії у школах⁶⁹. Випускники цього училища, реорганізованого в 1999 р. в Дяківсько-Катехитичний коледж Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ, також продовжували навчання в інших богословських закладах, зокрема, Львівській та Івано-Франківській духовних семінаріях, Інституті вищої культури та релігії у Львові, а також у Митрополічій вищій духовній семінарії в Любліні й Теологічній академії у Варшаві (Польща), Стемфордській малій семінарії (США)⁷⁰.

⁶⁴ Там само.

⁶⁵ Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 10.

⁶⁶ Дрогобицька духовна семінарія: Передісторія. Створення // <http://dds.edu.ua/about/2/history.html>.

⁶⁷ Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 10.

⁶⁸ Дрогобицька духовна семінарія: Специфіка програми // <http://dds.edu.ua/about/2/programm.html>.

⁶⁹ Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 30.

⁷⁰ Коломийсько-Чернівецька єпархія УГКЦ: Дяківсько-катехитичний коледж (22.07.2011) // <http://diocese.ko.if.ua/college.html>.

Процес заснування та становлення перших богословських навчальних закладів УГКЦ впродовж 1990 – 1995 рр., отже, виразніше окреслив необхідність координації зусиль в організації системи богословської освіти УГКЦ. Вже організація у 1989 – 1991 рр. «перших семінарій», або груп «прискореного навчання» (у Львові, Івано-Франківську, Тернополі, Дрогобичі), що була покликана спершу забезпечити постійними священиками відновлені парафії УГКЦ, попри деяку стихійність отримала схвалення та благословення ієрархії УГКЦ. Однак подальший розвиток мережі богословських навчальних закладів потребував передусім визначення «кадрових» потреб УГКЦ, розробки й удосконалення навчальних програм, формування професорсько-викладацького складу з належною, відповідною «духові часу» богословською науковою підготовкою та духовною формацією, а тому, отже, вимагала координації співпраці на вищому рівні – рівні Синоду єпископів УГКЦ.

З метою визначення пріоритетів розвитку богословської освіти Синод єпископів УГКЦ сформував у 1995 р. одну-єдину Синодальну комісію покликання та священицької освіти, до складу якої увійшли єпископи, які, як вже раніше зазначалось, мали значний досвід праці в богословських навчальних закладах, – І. Білик, Ю. Вороновський і В. Паска⁷¹. Крім того, Синод 1995 р. розпочав підготовку до скликання Патріаршого Собору УГКЦ на тему «Місце УГКЦ у Вселенській Церкві», визначивши, зокрема, серед Соборових комісій також комісію у справі формації священиків⁷². Таким чином, акцент було зроблено передусім на богословській освіті, метою якої стане підготовка нового покоління священиків; тим часом підготовка інших «церковних кадрів» (катехитів, дяків, регентів) наче залишалась поза увагою Синоду.

Розробкою стратегії розвитку богословської освіти УГКЦ зайнявся Синод єпископів УГКЦ 14-21 жовтня 1996 р. у Львові, серед 60 пунктів рішень якого 26 стосувалося проблем розвитку богословської освіти⁷³. Учасники Синоду єпископів врахували пропозиції комісій 1-ї сесії Патріаршого Собору УГКЦ, що відбувся у Львові напередодні, 7-10 жовтня 1996 р.⁷⁴

Слід зауважити, що замість запланованої раніше, 1995 р., однієї комісії у справі формації священиків, під час роботи 1-ї сесії Патріаршого Собору було сформовано вже дві комісії, що займалися проблемами богословської освіти УГКЦ, – у справах формації священиків та у справах академічної формації священиків⁷⁵. Спершу на Соборі було заслухано звіти від архієпархій та єпархій і монаших чинів та згромаджень УГКЦ, в яких, зокрема, згадано про заснування та розвиток (іноді тільки про існування) богословських освітніх закладів – духовних семінарій, катехитичних

⁷¹ Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989 – 1997... – С. 27.

⁷² Там само.

⁷³ Там само. – С. 29-39.

⁷⁴ Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 266-268, 276-279.

⁷⁵ Там само. – С. V.

інститутів і дяківсько-регентських шкіл, новіціятів чинів, а також про катехизацію в державних загальноосвітніх та недільних школах тощо⁷⁶.

Більшість доповідачів висловлювали робочі пропозиції або «побажання на майбутнє» щодо удосконалення внутрішнього життя УГКЦ, і в окремих випадках – стосовно богословської освіти. Так, представник Львівської архієпархії УГКЦ о. Ярослав Чухній підкреслював: «Важливим завданням Церкви є виховання і формація в душі християнської віри як вірних, так і духовенства, і тому одним із напрямків майбутньої праці архієпархії є активна задіяність у створенні єдиної програми виховання в духовних семінаріях УГКЦ»⁷⁷. Вказуючи на відмінності між священиками різних формацій («вихідців» з РПЦ та з «підпілля», з різних богословських навчальних закладів), представник Самбірсько-Дрогобицької єпархії наголосив на необхідності «встановити єдині критерії підготовки душпастирів»: оскільки «студії наших священиків у різних навчальних закладах... мають іншу мету: вони підвищують богословський рівень в душі західного богослов'я», то «варто було б виробити єдину програму для всіх греко-католицьких семінарій і єдину позицію Церкви щодо обрядовості»⁷⁸. Подібної думки дотримувався і єпископ-ординарій Тернопільської єпархії Михайл Сабрига: «Розмаїтість шкіл (зі своїми традиціями, з різними підходами до підготовки священиків) викликає певні труднощі у вирішенні духовних завдань... Маємо надію, що питання єдиного мудрого підходу до виховання питомців духовних шкіл буде вирішуватись на одому із засідань нашого помісного Собору, бо виховання духовно і богословськи підготовлених священичих кадрів – це одне з головних наших завдань»⁷⁹. Єпископ-ординарій Коломийсько-Чернівецької єпархії Павло Василик, підкреслюючи потребу «високоосвічених, жертвних священиків», зауважив, що «в нашому секуляризованому і технізованому світі необхідними є нові підходи, нові методи, які передбачали можливість менше відправляти, а більше вчити. Вчити глибоко, аргументовано»⁸⁰. Вказуючи на особливу роль монашества, протоархимандрит Василянського Чину Святого Йосафата о. Діонісій Ляхович зазначав, що вкрай необхідно «за кілька років підготувати вихованців і професорів з України», які згодом долучаться до місійної та душпастирської праці⁸¹. Ігумен Унівського монастиря Студитського уставу о. Севастіян Дмитрух, визнаючи «самовіддану працю для нашої едукції (освіти. – РД.)» Люблінського католицького університету, підкреслював: «Але якщо ми дійсно маємо стати собою, то мусимо організувати освіту для нашого духовенства в Україні. Щоб «навчатися чужого», треба не тільки «свого не цуратися», але й те своє досконало знати.

⁷⁶ Там само. – С. 4-5, 10, 12, 15, 18, 20, 27, 29, 30, 33, 37, 45, 63, 69, 78, 83-84, 86, 87, 94, 96-97, 99, 101-102, 103, 104, 111-112, 117, 118, 121, 131-132, 137, 141-144, 145-146, 152, 170, 175, 180-181, 191-193, 198-199, 204, 213-216, 218, 221, 228, 233, 235, 238.

⁷⁷ Там само. – С. 7.

⁷⁸ Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 11.

⁷⁹ Там само. – С. 15.

⁸⁰ Там само. – С. 34.

⁸¹ Там само. – С. 132.

Маємо академію (ЛБА. – РД.), треба їй допомагати, сміливо підбирати викладацькі кадри. Треба мати більше довір'я до себе, до своїх сил. Щодо самого предмета богослов'я, то першочерговим завданням... є вироблення термінології. Адже без термінології немає науки...»⁸². Практичну пропозицію «створити академію морального богослов'я, яка б поєднала здобутки Заходу і велику духовну спадщину Сходу» висловив протоігумен Львівської проінції Чину Найсвятішого Ізбавителя о. Михайло Волошин⁸³. Отже, учасники робочих засідань 1-ї сесії Патріаршого Собору визнали необхідність організації та реформування системи богословської освіти УГКЦ, пошуку такої її «моделі», яка б враховувала здобутки богословської традиції Західної та Східної Церков. Особливий акцент було зроблено на потребі поєднання духовної формації та академічної підготовки в процесі здобуття богословської освіти.

Узагальненням практичних пропозицій щодо удосконалення системи богословської освіти УГКЦ зайнялися дві Соборові комісії – формації священників та академічної формації священників. Підкреслюючи нероздільність «наукової» та «контемплативної» (духовно-аскетичної, «молитовної») теології, співголова Соборової комісії академічної формації священників, директор Інституту східнохристиянських наук імені Митрополита Андрія Шептицького при Університеті св. Павла в Оттаві (Канада) о. доктор Андрій Чировський зауважив, що не зовсім зрозумілим є створення двох комісій, адже «якщо перша має займатися виключно «духовними» питаннями, а друга тільки «науковими», то ми б продовжували помилку схоластиків і їх наступників», а тому пропонував їх об'єднання або тісну співпрацю у перспективі. Він також висловив занепокоєння, що обидві згадані комісії розглядають виключно «питання формації, підготовки священників, але немає згадки про формацію для інших станів: дияконів, чернетца, мирян, де нам треба добре вишколених провідників». Власне, краще було, на думку о. д-ра А.Чировського, створити «Комісію для богословської формації», що «не виключало б ані інших станів, ані надзвичайно важливого аскетично-містичного аспекту»⁸⁴. Підкреслюючи «важливість богословської освіти для майбутнього нашої Церкви», о. А. Чировський, попри окремі недоліки, зауважив «деякі світлі моменти»: перспективу акредитації Львівської богословської академії через Папський Східний інститут в Римі, поступове формування богословів-науковців з різних богословських наук, котрі в найближчій перспективі, «через десять років», забезпечать богословські навчальні заклади кваліфікованими кадрами, а в дальшій перспективі – відкриття «у Львові, Івано-Франківську та в інших більших осередках повністю акредитованих програм вищої богословської науки»⁸⁵. Водночас доповідач закликав до виваженості в оцінках, адже

⁸² Там само. – С. 137.

⁸³ Там само. – С. 144.

⁸⁴ Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 269-270.

⁸⁵ Там само. – С. 271-272.

«богословська наука не є одним пріоритетом нашої Церкви», «не всі священники, диякони і ченці мають покликання до вищої богословської освіти», а «багато святих... не були науковцями», проте «молодий священник-неук може бути страшним тягарем для усієї Церкви»⁸⁶.

Врешті, члени Соборової комісії академічної формації священників узагальнили пропозиції з чотирьох блоків: щодо координації структур, програм і стратегій; щодо загальної освіти священників; щодо завершення навчання і підвищення кваліфікації; щодо богословської освіти для несвящеників. По-перше, запропоновано створити дві Колегії богословської освіти – тільки для України та для всієї УГКЦ на батьківщині та в діаспорі; до їхніх завдань віднесено визначення пріоритетів розвитку богословських закладів, створення візитатури для студентів закордоном, налагодження акредитаційного процесу державою та Церквою, координація наукових конференцій та екуменічних обмінів студентами. По-друге, запропоновано «визнати богословську освіту священників пріоритетним напрямом розвитку Церкви в нинішніх умовах», скеровувати здібних священників на вищі богословські студії, навчальні програми «у всіх духовно-навчальних закладах» викладати на основі східнохристиянської традиції, створити студійні групи для екуменічного діалогу, активізувати богословські пошуки та дискусії, впровадити окремі дисципліни та створити «загальні кафедри суспільних наук», створити мовно-термінологічну комісію, покращити рівень проповідництва та громадської праці священників, завершити комп'ютеризацію епархій. По-третє, було рекомендовано організувати «щорічні курси поглиблення богословських наук і духовного формування для всіх священнослужителів», надсилати для навчання закордон «питомців, які, як правило, закінчили повний курс духовних навчальних закладів в Україні». По-четверте, для організації богословської освіти інших станів запропоновано підготувати «скорочений курс богослов'я, який би передбачав різні рівні підготовки» та організувати постійні вишколи на заочних курсах⁸⁷.

Соборова комісія формації священників, після заслухання доповідей єпископа Софрона Мудрого ЧСВВ та о. Йосифа Андріішина, у практичних пропозиціях зосередила увагу на таких моментах: студентів семінарій треба виховувати в дусі побожності, мужності та самопожертви; заохочувати до неодруженого стану та зберігати давню традицію одруженого духовенства; встановити вік для кандидатів до семінарій (17 років) та організувати підготовчі курси для вступу до семінарій; звернути увагу на духовну та інтелектуальну підготовку майбутніх дружин священників; виробити «єдину програму формативного та академічного курсів для підготовки на священників в усій нашій Церкві»; забезпечити відповідну формацію для студентів семінарій в Україні, які навчались закордоном; сприяти обмінові студентами і священниками з України та діаспори «для збагачення пастирського досвіду і

⁸⁶ Там само. – С. 273.

⁸⁷ Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 276-279.

духовного зближення з Церквою-матір'ю»; створити раду ректорів семінарій; створити комісію для нагляду за виконанням програми богословських студій; добитися від уряду України визнання дипломів богословських навчальних закладів⁸⁸.

Цінні практичні пропозиції щодо формування цілісної, інтегрованої, відповідної до місії «нової євангелізації», системи богословської освіти УГКЦ подала Катехитична комісія Патріаршого Собору. Зокрема, було запропоновано, по-перше, підготувати та здійснити випуск «Катехизму Української Церкви, який послужить спільною базою для розробки програм релігійного навчання», що «носитимуть диференційований характер і охоплюватимуть недільні парафіяльні школи: дітей, молоді, дорослих, хресних батьків і неофітів, наречених, батьків, неповносправних, віддалених від християнства; загальнопоглиблюючий курс розрахований на студентів і тих, хто у в'язницях та військових частинах»; по-друге, відкрити заклади на рівні катехитичних інститутів у Львові, Стемфорді (США), Оттаві (Канада), Куритибі (Бразилія); по-третє, забезпечити викладання курсу катехитики у навчальних програмах духовних семінарій і академій, інститутів бого-посвяченого життя⁸⁹.

Враховуючи пропозиції згаданих Соборових комісій, Синод єпископів 1996 р. значну увагу приділив проблемі розвитку богословської освіти. Передусім Синод створив дві принципово нові установи – Колегії богословської освіти УГКЦ, одна з яких поширювала свої повноваження на території України, а друга – на батьківщині та в діаспорі; також створено Комісію богословських студій і Раду ректорів духовних семінарій, збережено Синодальну комісію священичої формації⁹⁰. Кожна з цих інституцій отримала конкретні завдання: Колегія богословської освіти УГКЦ – координувати працю богословських закладів в Україні та діаспорі; Колегія богословської освіти України – провести перевірку виконання навчальних програм в богословських навчальних закладах; Комісія богословських студій – подбати про опрацювання та затвердження єдиної програми формативного й академічного курсів підготовки священиків; Рада ректорів – проводити робочі наради на початку та вкінці навчального року⁹¹. Таким чином, було закладено інституційну основу для комплексного розвитку системи богословської освіти УГКЦ в Україні та діаспорі. У процесі діяльності цих інституцій невдовзі вдалося виробити нові спільні підходи щодо комплексного реформування та розвитку системи богословської освіти УГКЦ.

Водночас Синод 1996 р. окреслив також основні напрями реформування богословської освіти УГКЦ, акцентуючи увагу переважно на духовних

⁸⁸ Там само. – С. 266-267.

⁸⁹ Там само. – С. 290-292.

⁹⁰ Див. та порівн.: Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 266-267, 276-277 (пропозиції комісії формації священиків – пп.15, 17; пропозиції підкомісії координації структур, програм і стратегій комісії академічної формації священиків – пп. I.1-2); Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989 – 1997... – С. 29, 37 (пп.1-5, 54-к.10).

⁹¹ Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989 – 1997... – С. 29.

семінаріях та формації майбутніх священиків. Втім, слід зауважити, чимало пропозицій Соборових комісій, напевно, залишились поза увагою Синоду, принаймні не були схвалені його законодавчою владою у формі чітких рішень.

Синод погодився та схвалив практично всі пропозиції Соборової комісії формації священиків: визначив 17-річний вік прийняття кандидатів до семінарії, а перший рік навчання названо підготовчим до філософсько-богословських студій; доручив ректоратам семінарій подбати про психологічну та фізичну підготовку кандидатів до семінарій і до свячень; доручив направляти на богословські студії закордон лише після закінчення повного курсу богослов'я в семінаріях України та пасторальної практики, залишаючи єпископам право робити винятки; вирішено, що студенти після студій закордоном повинні пройти один рік пасторальної практики в семінаріях України; зобов'язався добиватися від уряду України визнання дипломів семінарій, інститутів і академій УГКЦ нарівні з державними навчальними закладами; рекомендував єпископам дбати про постійну формацію священиків та про підготовку кадрів професорів богослов'я; доручив єпископам часто візитувати семінарії, шанувати рішення ректорату щодо кандидатів до семінарії та кандидатів до свячень, сприяти обміні студентами і священиками з України та діаспори для «духовного зближення з матірною Церквою»; подбати про можливості для богословських студій осіб пізнього покликання до священства; заохочувати кандидатів до священничого служіння там, де є найбільша потреба Церкви; виховувати побожних та жертвних священиків; заохочувати до священства в неодруженому стані, але зберігати давню традицію одруженого духовенства; у програму семінарій ввести вивчення етики; подбати про власні фонди утримання семінарій; звернути особливу увагу на духовну та інтелектуальну підготовку майбутніх дружин священиків та створити для них особливі товариства у єпархіях; доручив визначити єдиний текст літургійних богослужінь та рубрик для одноставного виховання кандидатів у всіх семінаріях⁹². Водночас Синод єпископів у своїх рішеннях лише частково врахував пропозиції Соборової комісії академічної формації священиків, зокрема, щодо створення двох колегій богословської освіти УГКЦ та направлення на богословські студії закордон; інші ж пропозиції, напевно, залишились поза його увагою⁹³. Синод єпископів також прийняв ряд важливих рішень в справі катехизації: створив Патріаршу Катехитичну комісію; схвалив працю існуючих катехитичних інститутів УГКЦ та заохотив «створення нових там, де є потреба та можливість це здійснити»; доучив Львівській богословській академії створити «факультет катехитичних наук»⁹⁴.

⁹² Див. та порівн.: Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989 – 1997... – С. 29-32 (пп.6-25); Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 266-268 (пп.1-7, 9-20, +1-3).

⁹³ Див. та порівн.: Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989 – 1997... – С. 29-30 (пп.1-5, 8); Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 276-279 (пп. I-1, II-1а, III-2).

⁹⁴ Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989 – 1997... – С. 33-34 (пп.33, 37, 39).

Невдовзі Комісія богословської освіти УГКЦ представила спільні вимоги, які зобов'язували всі семінарії в Україні уніфікувати богословські програми. Ця навчальна програма, проект якої розробив доктор Борис Гудзяк, відповідала всім вимогам Конгрегації католицької освіти Апостольського Престолу щодо підготовки священників і щодо академічного визнання їх знань через афіліювання програм Львівською богословською академією, що дозволило б кожному отримати міжнародно визнаний диплом бакалавра чи магістра богослов'я⁹⁵.

У вересні 1997 р. була створена Надзвірна рада вищої богословської освіти Львівської архієпархії, завданням якої було вивчити питання про те, чи потрібні у Львові два богословські навчальні заклади – академія та семінарія, а у випадку позитивного рішення – внести чіткість щодо взаємозв'язку цих двох інституцій. Але в процесі її роботи єпископ Любомир Гузар запропонував написати Концепцію богословської освіти Львівської архієпархії. Група науковців (о. магістр Мирон Бендик, доктор Борис Гудзяк, о. магістр Матей Гаврилів, академік Михайло Голубець, доктор Ярослав Грицак, Мирослав Маринович) під керівництвом ректора ЛБА о. доктора Михайла Димида розробила «Концепцію богословської освіти в Україні» та додаток «Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти у Львівській архієпархії та в УГКЦ», які розглянула Надзвірна рада богословської освіти Львівської архієпархії та затвердив Синод єпископів УГКЦ у 1998 р.⁹⁶.

Автори «Концепції богословської освіти в Україні» намагалися окреслити суть богослов'я, спираючись на його «святоотцівське бачення» як «молитовного споглядання-спілкування-сопричастя до Осіб Пресвятої Трійці»⁹⁷. Здійснивши короткий історичний екскурс та вказавши на «виклики часу», українські богослови спробували визначити концептуальні засади богословської освіти, з'ясувати її місце та призначення, охарактеризували її структуру⁹⁸. Таким чином, було визначено концептуальні й організаційно-інституційні основи для реформування системи богословської освіти УГКЦ в Україні. Звичайно, зосередження авторів «Концепції...» на проблемах богословської освіти саме в Україні, або, за визначенням о. М.Бендика, така собі «україноцентричність», хоча й викликала певні застереження щодо браку уваги до богословської освіти в діаспорі⁹⁹, все ж таки була цілком виправданою, оскільки реформу богословської освіти необхідно починати саме з «Церкви-матері» на батьківщині.

⁹⁵ Димид М. Питання акредитації богослов'я // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С. 3-4.

⁹⁶ Див.: о. Димид М. Питання акредитації богослов'я... – С. 4; Концепція богословської освіти в Україні... – С. 6-19; Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти... – С. 20-25.

⁹⁷ Бендик М., о. Про Концепцію богословської освіти в Україні // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С. 33.

⁹⁸ Концепція богословської освіти в Україні... – С. 6-19.

⁹⁹ Бендик М. Про Концепцію богословської освіти в Україні... – С. 34-35.

Необхідно відзначити, що автори «Концепції...» (та додатку «Практичні кроки...»), ставлячи за мету повернути богослов'ю належне місце в Україні¹⁰⁰, вперше окреслили богословську освіту як певну цілісну, комплексну систему, структурі якої властиві два рівні (спеціальний та загальний), відповідні «академічні ступені», певні категорії фахівців, форми, засоби і методи навчання, а також запропонували певні механізми розвитку богословських навчальних закладів.

Розмежувавши два рівні – спеціальної богословської освіти (через католицькі університети, академії, духовні семінарії, катехитичні інститути) та загального християнського виховання (в дитячих садочках, інтернатах, школах, коледжах, в сім'ї, у війську, у лікарнях, у в'язницях тощо), автори «Концепції...» визначили особливості їхніх завдань: богословські академії зобов'язувалися формувати наукові кадри богословів, духовні семінарії – «новітнє священство належного ступеня духовності, самопосвяти, освіти й культури», катехитичні інститути – фахових катехитів з добрим християнським світоглядом і духовністю, «спроможних вести діалог з мирянами»¹⁰¹. Відповідно, визначено особливості підготовки в богословських навчальних закладах щонайменше чотирьох «категорій фахівців: висококваліфікованих богословів (дипломованих бакалаврів, ліцензованих магістрів, докторів), священників, катехитів і допоміжних кадрів (регентів, дяків, паламарів тощо)»¹⁰². Таким чином, автори «Концепції...», на нашу думку, здійснили певний «революційний» крок в реформуванні системи богословської освіти УГКЦ: вперше було зміщено акценти від пріоритетності богословської освіти виключно задля підготовки священнослужителів до надання можливості «кожній людині навчатися спілкуванню з Богом»¹⁰³, тобто богословської освіти для всіх категорій «народу Божого».

Важливе значення для інтеграції системи богословської освіти УГКЦ в освітній і науковий простір Української держави мало визначення «академічних ступенів», які, проте, значно відрізнялися від «державної системи», яка розрізняла освітньо-кваліфікаційні рівні (бакалавр, спеціаліст, магістр), наукові ступені (кандидат і доктор наук з відповідної галузі) та вчені звання (доцент і професор)¹⁰⁴. Автори «Концепції...» визначили три «академічні ступені» з богослов'я: бакалавр – після закінчення першого циклу студій (5 років навчання в семінарії); ліцензований магістр – після другого циклу студій, що засвідчує науковий рівень підготовки богослова та надає право викладати в середніх школах і духовних семінаріях; доктор – після

¹⁰⁰ Див.: Димид М. Питання акредитації богослов'я... – С.4; Бендик М. Про Концепцію богословської освіти в Україні... – С. 34.

¹⁰¹ Концепція богословської освіти в Україні... – С. 15-17 (розділ «б. Рівні богословської освіти та її суб'єкти», пп.35-37; розділ «в. Заклади та осередки богословської освіти», пп.38-40).

¹⁰² Там само. – С. 15-17.

¹⁰³ Див. та порівн.: Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 277 (п.ІІ); Концепція богословської освіти в Україні... – С. 6 (п.3); Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти... – С. 20 (п.1).

¹⁰⁴ Див.: Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2009. – С. 89.

третього циклу студій, коли богослов дипломований до організації та проведення наукових досліджень, викладання за фахом на факультетах академії чи університету¹⁰⁵.

З метою реформування богословської освіти УГКЦ автори «Концепції...» в спеціальному додатку «Практичні кроки...» розробили власну класифікацію існуючих богословських закладів в Україні та діаспорі, поділивши, відповідно до двох рівнів богословської освіти – спеціального та загального, їх на декілька категорій.

Зокрема, на рівні спеціальної богословської освіти в Україні та діаспорі класифікація включала:

1) «богословські академії, відкриті для всіх» – тільки Львівська богословська академія;

2) «духовні семінарії» – всі духовні семінарії, інститути та академії в Україні (Василіянський інститут філософсько-богословських студій імені Йосифа Вельямина Рутського в Золочеві, Духовний інститут Отців Редemptористів у Львові, Івано-Франківський теологічно-катехитичний духовний інститут, Ужгородська богословська академія, Катехитичний інститут в Дрогобичі, Львівська архієпархіальна семінарія Святого Духа в Рудно, Тернопільська вища духовна семінарія імені Йосифа Сліпого);

3) «катехитичні інституції» – всі катехитичні факультети та окремі інститути (Катехитично-педагогічний факультет ІФТКДІ, Інститут вищої релігійної культури при Люблінському Католицькому університеті, Інститут релігійно-духовної освіти при Зборівській єпархії, Катехитичний факультет Катехитичного інституту в Дрогобичі, Львівський катехитичний осередок);

4) «інші типи навчальних закладів» – дяківсько-регентські факультети, школи і ліцеї (Греко-Католицький ліцей імені Климентія Шептицького у Львові, Дяківсько-регентський факультет ІФТКДІ, Дяківсько-регентський факультет Катехитичного інституту в Дрогобичі, Дяківсько-регентська школа у Львові, Коломийська дяківсько-регентська школа, Чортківська дяківсько-регентська школа);

5) дослідні установи – тільки УКУ в Римі;

6) «установи, призначені виключно для вишколу священників і монахів» – семінарії в діаспорі (Колегія святого Йосафата, Колегія святої Софії та Студентат Отців Василіян в Римі, мала та велика духовна семінарія в Прудентополісі, семінарії в Любліні, Стемфорді, Вашингтоні, Куритибі, Оттаві);

7) «науково-навчальні установи, відкриті для всіх» – тільки Інститут Східнохристиянських студій імені А.Шептицького в Оттаві¹⁰⁶.

Тим часом на рівні загального християнського виховання УГКЦ названо тільки мирянські товариства та організації – «Обнова», «Українська молодь Христові», «Витанія», «Діти Марії», Фонд святого Володимира¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Концепція богословської освіти в Україні... – С. 16 (п. 36).

¹⁰⁶ Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти... – С. 20-21 (п.2).

¹⁰⁷ Там само. – С. 21 (п.2).

Напевно, автори класифікації не врахували окремі, наявні на момент написання «Концепції...», богословські заклади УГКЦ, серед яких слід згадати, зокрема, наукові інститути в структурі ЛБА – Інститут історії Церкви (створений 1992 р.), Інститут неолатиністики (1995 р.), Інститут богословської термінології та перекладів (1996 р.), Інститут релігії та суспільства (1997 р.), Інститут родини та подружнього життя (1997 р.) тощо, а також загальноосвітні заклади під патронатом УГКЦ – Львівський лицей імені Климентія Шептицького (1991 р.) та Бучацький історико-філософський лицей при монастирі ЧСВВ (1995 р.)¹⁰⁸. Також класифікація, проведена окремо для богословських закладів в Україні та діаспорі, не дозволяла співставити їхній якісний рівень та функціональне призначення (адже незрозумілим, наприклад було розмежування таких двох категорій як «духовні семінарії» в Україні та «установи, призначені виключно для вишколу священників і монахів» і т.п.). Крім того, автори «Концепції...» не визначили хоча б якихось показників для встановлення певних рівнів акредитації богословських навчальних закладів УГКЦ. Таким чином, наведена в «Концепції...» класифікація богословських закладів УГКЦ, попри вказані недоліки, будучи побудована за принципом двох рівнів – спеціальної богословської освіти та загального християнського виховання, дозволила встановити певну структуровану систему богословської освіти УГКЦ, а в перспективі – ефективніше визначити конкретні завдання кожної з груп цих закладів.

Прагнучи забезпечити безперервність розвитку богословської освіти УГКЦ, поступовість в становленні богословських навчальних закладів в Україні, автори «Концепції...» передбачили можливість та потребу їх «акредитації чи афіліації»: в майбутньому – через Синод єпископів УГКЦ, а в найближчій перспективі – «за законами Вселенської Церкви». В цьому процесі визнання богословських закладів УГКЦ автори «Концепції...» пропонували спершу провести акредитацію програми ЛБА в Конгрегації Католицької Освіти Римського Апостольського Престолу та в Міністерстві освіти України, а потім реалізувати механізм «афіліації програм семінарій та інститутів до Львівської Богословської Академії та впорядкування навчального процесу за допомогою Синодальної Ради Богословської Освіти та Виховання», що передбачав збереження «організаційної автономії семінарій та інституцій» і сприяння «науковому росту установи з наступною її акредитацією»¹⁰⁹.

Таким чином, «Концепція богословської освіти УГКЦ» та додаток «Практичні кроки...», затверджені 1998 р. Синодом єпископів УГКЦ, стали принципово новими нормативно-правовими документами, які, спираючись на

¹⁰⁸ Див.: Недавня Ольга. Сучасний розвиток УГКЦ: стан (21 лютого 2011 р.) // РІСУ: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/; Інститут історії Церкви Українського Католицького Університету (31.03.2011) // <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/institutes/church.history/>; Інститут богословської термінології та перекладів Українського Католицького Університету // www.ucu.edu.ua/research/institutes/institut-bohoslovskoj-terminolohiji/; Поважна наука... ерундистика: Інтерв'ю з директором Інституту неолатиністики УКУ для газети «Поступ» №141 від 15-16 вересня 2001 року // www.postup.brama.com/010915/141_9_1.html.

¹⁰⁹ Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти... – С. 22-23 (п.7).

історичний досвід і новітні «виклики часу», визначили концептуальні засади реформування та стратегічні напрями розвитку богословської освіти УГКЦ. «Концепція...» відкривала можливість, за словами о. М. Бендика, виробити «на підставі... та за її вказівками конкретні напрямки діяльності, щоб поступово втілювати її в реальне життя»¹¹⁰. В дусі «нової євангелізації», як вже вище згадувалося, вперше було зміщено акценти в трактуванні богословської освіти від виключної «підготовки священиків» до «загальної» богословської освіти.

Наступним нормативним документом, який конкретизував змістову частину реформи богословської освіти УГКЦ, став «Проект навчального плану філософії і теології в Україні» (семінарійний та академічний варіанти), який розробила Синодальна комісія священичої формації та затвердив Синод єпископів УГКЦ у 1998 р.¹¹¹. Невдовзі на його основі Комісія богословської освіти і виховання УГКЦ в Україні розробила «Навчальну програму духовних семінарій України», яка була прийнята за основу на зустрічі Ради ректорів 26 червня 2000 р.¹¹². У цій навчальній програмі було уніфіковано перші 5 років навчання в семінаріях (підготовчий рік і 4 роки філософсько-богословських студій), а також подано пропозиції щодо 6-го й 7-го років навчання душпастирського напрямку, враховуючи новітні вимоги щодо потреби спеціалізації окремих семінарій за різними профілями, серед яких – академічний, парафіяльний, душпастирство родини чи молоді, капеланство, духовне провідництво тощо¹¹³. З вересня 1999 р. Комісія богословської освіти і виховання УГКЦ розпочала підготовку детальних описів кожного з навчальних предметів, зміст яких визначався за згодою викладачів усіх духовних семінарій УГКЦ в Україні¹¹⁴.

З метою обговорення актуальних проблем розвитку богословської освіти УГКЦ у квітні 2000 р. в Львівській богословській академії проведено семінар «Богословська освіта в Україні», на якому в своїх виступах о. Святослав Шевчук, о. Петро Галадза, Андрій Костюк і Тарас Добко обговорили проблеми ідентичності східного богослов'я, його визнання державою як галузі науки, акредитації богословських закладів та ролі християнської освіти у формуванні громадянського суспільства¹¹⁵.

На розвиток богословської освіти УГКЦ у 2000 – 2010 рр., очевидно, частково вплинули також чергові зміни в адміністративно-канонічній

¹¹⁰ Бендик М. Про Концепцію богословської освіти в Україні... – С. 34.

¹¹¹ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Львові-Крехові 1-10 вересня 1998 року // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/1998/>. – (п.30).

¹¹² Навчальна програма духовних семінарій України, прийнята на зустрічі Ради ректорів 26 червня 2000 р. // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С. 26.

¹¹³ Там само. – С. 26-31.

¹¹⁴ Там само. – С. 27.

¹¹⁵ Див.: о. Шевчук С. Ідентичність східного богослов'я та питання конфесійності // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С. 35-49; о. Галадза П. Богослов'я як наука: Діалог з постсовєтським «динозавром» // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С. 49-60; Костюк А. Акредитація богослов'я та світська держава // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С. 61-67; Добко Т. Роль християнської освіти та виховання у формуванні громадянського суспільства // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С. 68-78.

структурі УГКЦ у 2000 – 2002 рр.: по-перше, на основі рішень Синоду єпископів УГКЦ Апостольський Престол затвердив реорганізацію й створення нових одиниць – Стрийської, Сокальської, Тернопільсько-Зборівської та Бучацької єпархій, Одесько-Кримського і Донецько-Харківського екзархатів; по-друге, розмежовано, відповідно до кан. 133 ККСЦ, два Синоди – Синод єпископів УГКЦ (включно з діаспорою) та Синод єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ (виключно на території України)¹¹⁶. Ці структурні зміни в УГКЦ невдовзі сприяли реалізації організаційних та концептуальних заходів у процесі реформи богословської освіти УГКЦ в Україні. Центральним органом, який визначав основні напрямки реформування та розвитку богословської освіти, залишався Синод єпископів УГКЦ, котрий з 2000 р. набув статусу «загально-церковного», або Патріаршого. Синод єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ також вирішував окремі питання розвитку богословської освіти, але виключно на території України. Патріарший Синод єпископів УГКЦ, здійснюючи деякі зміни у своїй структурі у 2001 – 2002 рр., створив постійну Синодальну Комісію катехитичну та християнської освіти, головою якої обрали єпископа Петра Стасюка, Єпарха Мельбурнського для українців-католиків Австралії, Нової Зеландії та Океанії¹¹⁷. Водночас в структурі Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ було збережено Комісію богословської освіти та виховання УГКЦ, а також створено Комісію у справах шкільництва (голова – єпископ Юліан Вороновський)¹¹⁸.

Отже, структурні зміни в УГКЦ забезпечили ефективнішу організацію реформування богословської освіти – як на рівні «спеціальної богословської освіти», так і на рівні «загального християнського виховання». З метою забезпечення комплексного розвитку системи богословської освіти Патріарший Синод єпископів УГКЦ в Бучачі 16-21 липня 2000 р. вирішив: «Всебічно сприяти діяльності існуючих католицьких освітніх установ та докладати зусиль до створення нових для того, щоб піднести християнську освіту та мораль»¹¹⁹. Більше того, кожен з двох рівнів богословської освіти УГКЦ відтепер поступово набував відносно самостійної «лінії розвитку»: по-перше, розвиток спеціальної богословської освіти зосереджувався в ЛБА і духовних семінаріях; по-друге, загальне християнське виховання

¹¹⁶ Див.: Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Бучачі Тернопільської області 16-21 липня 2000 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2000/>. – (п.2, 5, 6, 7, 8); Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Львові-Крехові 1-5 липня 2001 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2001/>. – (п.1); Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у м. Київ 7-12 липня 2002 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2002/>. – (п.3).

¹¹⁷ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Львові-Крехові 1-5 липня 2001 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2001/>. – (п.16); Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у м. Київ 7-12 липня 2002 року // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2002/>. – (п.15).

¹¹⁸ Див.: Постанови Десятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ, 23 березня 2001 р. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2001_1/. – (п.1).

¹¹⁹ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Бучачі Тернопільської області 16-21 липня 2000 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2000/>. – (п.11).

здійснювалося через мережу католицьких загальноосвітніх шкіл, ліцеїв і коледжів, недільних шкіл у парафіях, християнських організацій і товариств.

Особлива роль відводилась Львівській богословській академії, яка мала стати першим католицьким університетом в Україні – осередком розвитку не тільки богословської освіти, але й науки. Спершу, з 1994 р., в структурі ЛБА були тільки один навчальний факультет (богословський) та один науковий інститут (Інститут історії Церкви). Поступово організаційна структура ЛБА була розширена – було створено передусім нові наукові інститути: Інститут неолатиністики (1995 р.)¹²⁰, Інститут богословської термінології та перекладів (1996 р.)¹²¹, Інститут релігії та суспільства (1997 р.)¹²², Інститут родини та подружнього життя (1997 р.)¹²³, Катехитично-педагогічний інститут (1998 р.)¹²⁴, Інститут Літургійних наук (1999 р.)¹²⁵, Інститут канонічного (церковного) права (2000 р.)¹²⁶, Інститут екуменічних студій (2004 р.)¹²⁷; у 2001 р. обговорювалося навіть питання про створення Інституту соціальних наук при ЛБА¹²⁸, але цього проекту так і не було реалізовано. Водночас вживалися заходи щодо акредитації богословських закладів УГКЦ. Спершу, у 1998 р., ЛБА здобула визнання Конгрегації католицької освіти Апостольського Престолу, завдяки чому диплом бакалавра з богослов'я почав визнаватися багатьма католицькими та світськими навчальними закладами в світі¹²⁹. Потім, у 2001 р., Патріарший Синод єпископів УГКЦ, керуючись кан. 648-649 ККЦ¹³⁰, надав Катехитично-педагогічному інституту при ЛБА статус вищого навчального закладу та право присвоювати академічний ступінь «магістра релігійних наук»¹³¹. Отже, поступова розбудова структури та міжнародна акредитація ЛБА дозволили невдовзі розпочати заходи щодо створення вищого богословського закладу УГКЦ – католицького університету.

¹²⁰ Поважна наука... ерундистика: Інтерв'ю з директором Інституту неолатиністики УКУ для газети «Поступ» №141 від 15-16 вересня 2001 року // www.postup.brama.com/010915/141_9_1.html.

¹²¹ Інститут богословської термінології та перекладів Українського Католицького Університету // www.ucu.edu.ua/research/institutes/instytut-bohoslovskoj-terminolohiji/.

¹²² Інститут релігії та суспільства Українського Католицького Університету // www.ucu.edu.ua/research/institutes/religionsociety/.

¹²³ Інститут родини та подружнього життя Українського Католицького Університету // www.ucu.edu.ua/research/institutes/marriagefamilylife/.

¹²⁴ Катехитично-педагогічний інститут Українського Католицького університету // www.ucu.edu.ua/academics/catechtiel/.

¹²⁵ Інститут Літургійних наук Українського Католицького Університету // www.ucu.edu.ua/research/institutes/ils/; Недавня О. Сучасний розвиток УГКЦ: стан... // http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/; Наукові інститути Українського Католицького Університету (31.03.2011) // <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/institutes/>.

¹²⁶ Інститут Церковного права Українського католицького Університету // www.icl.org.ua/index.php/;

¹²⁷ Інститут Екуменічних Студій Українського Католицького Університету // www.ecumenicalstudies.org.ua/;

¹²⁸ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Львові-Крехові 1-5 липня 2001 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2001/>. – (п.3).

¹²⁹ Український Католицький Університет: Історія: Історія становлення (27.01.2010) // <http://www.ichistory.org/Itaex/ukrainian/section1.html>; о. Тафт Р. Ф. Слово до випускників [Львівської Богословської Академії 25 червня 2000 року] // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С. 95.

¹³⁰ Кодекс канонів Східних Церков. – С. 184.

¹³¹ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Львові-Крехові 1-5 липня 2001 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2001/>. – (п.4, 5, 16).

У 2002 р. за рішенням Фонду святого Климентія Львівська богословська академія була реорганізована в інший тип вищого богословського закладу – Український Католицький університет, до якого, крім богословського, додано гуманітарний факультет¹³². Першим ректором УКУ став о. Борис Гудзяк, випускник Гарвардського університету (США) та Папського Орієнтального інституту в Римі, другий ректор ЛБА¹³³. Становлення УКУ в подальшій перспективі залежало від декількох факторів – вибору концепції розвитку, правового поля його діяльності, структури та якісного складу професорсько-викладацького колективу. Особливістю УКУ було те, що з 2002 р. він, за визначенням віце-ректора УКУ М. Мариновича, увійшов у два правових поля: «правове поле Української держави – як вищий навчальний заклад, визнаний Міністерством освіти й науки; і канонічне поле Католицької Церкви – як університет католицький, визнаний своєю Церквою і Конгрегацією католицької освіти у Ватикані». Звідси виникла необхідність, по-перше, узгодження та корекції в діяльності УКУ норм цих двох правових полів, а по-друге, вибору одного з багатьох варіантів концепції розвитку УКУ¹³⁴. Під час інавгураційних урочистостей з нагоди відкриття УКУ в Львові 25-29 червня 2002 р. було обговорено концептуальні основи становлення і розвитку цього вищого богословського закладу¹³⁵. Перший ректор УКУ о. д-р Б. Гудзяк, підкресливши необхідність «творчого і гармонійного поєднання віри та розуму», наголосив, що основними завданнями УКУ є збагачення академічного дискурсу, відродження міждисциплінарного характеру вищої освіти, науковий пошук на основі антиномічного таїнственного виміру істини, поширення християнської етики праці та навчання, екуменічний діалог. Для реалізації вказаних завдань, зауважив Б. Гудзяк, заплановано розвиток богословського й гуманітарного факультетів, загально-університетської кафедри богослов'я, різних форм післядипломної освіти, створення факультету суспільних наук «з особливим наголосом на вивченні християнської та соціальної педагогіки, християнської етики, соціології, психології, політології», відкриття окремої спеціальності з класичних мов, заснування філософського факультету, Інституту соціальної праці, Екуменічного інституту, Інституту візантійських студій¹³⁶. Таким чином, УКУ в Львові став першим католицьким університетом УГКЦ на території України.

Очевидно, із створенням Українського Католицького університету у Львові система богословської освіти УГКЦ набувала, так би мовити, певної довершеності. Своєрідною «вершиною» цієї системи був УКУ в Львові, покликаний стати центром розвитку богословської вищої освіти та науки

¹³² Недавня Ольга. Сучасний розвиток УГКЦ: стан (21 лютого 2011 р.) // РІСУ: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/; Ідентичність і місія Українського Католицького Університету: Доповіді, промови і дискусії інавгураційних урочистостей 25-29 червня 2002 року / Редактори-упорядники У. Головач, М. Маринович і А. Ясіновський. – Львів: Видавництво УКУ, 2003. – С. 21, 24.

¹³³ Ідентичність і місія Українського Католицького Університету... – С. 21-22.

¹³⁴ Там само. – С. 12.

¹³⁵ Ідентичність і місія Українського Католицького Університету... – 248 с.

¹³⁶ Ідентичність і місія Українського Католицького Університету... – С. 27-34.

УГКЦ в Україні. Характерно, що з моменту інавгурації УКУ в Львові у 2002 р. інший подібний заклад – УКУ в Римі – набував зовсім іншого статусу: вважалося, що відтепер, за влучним виразом голови товариства «Свята Софія» о. Івана Дацька, «мати УКУ – у Львові, а університет в Римі – її перша дочка»¹³⁷. На деякий час осередок УКУ в Римі, втрапивши своє первісне значення, почав занепадати: він став тільки місцем проживання студентів з України, які навчалися в інших богословських закладах Риму. Але вже у 2006 р. Глава УГКЦ Любомир Гузар, який виконував обов'язки Великого Канцлера УКУ в Львові, за згодою Сенату УКУ вирішив відновити діяльність УКУ в Римі при Інституті св. Климента Папи, де розпочали проводити літні академічні курси за попередньо визначеною тематикою¹³⁸. Тим часом УКУ в Львові, від якого у 2006 р. було канонічно-адміністративно відокремлено Львівську духовну семінарію Святого Духа¹³⁹, продовжував розвивати свою освітню та наукову діяльність. В Інституті літургійних наук УКУ запроваджено 2-х річну дяківсько-регентську програму¹⁴⁰. З метою координації науково-дослідної та видавничої праці в структурі УКУ в 2003 р. було створено Науковий відділ і Видавничу раду¹⁴¹. Активізували свою діяльність наукові інститути УКУ, послугами яких почали користуватися навіть Патріарший Синод єпископів УГКЦ та Синод єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ. Так, Синод єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ на 17-ій сесії 6 грудня 2002 р. доручив УКУ розпочати працю з проведення навчальної програми в Києві¹⁴². Патріарший Синод у 2005 р. доручив Інститутові екуменічних студій організувати 2007 р. Унійний з'їзд у Велеграді з нагоди 100-річчя Першого унійного з'їзду під проводом Митрополита Андрея Шептицького¹⁴³; у 2010 р. – доручив УКУ в Львові організувати конференції та інші заходи в діаспорі «для поширення знань про ідентичність та місію УГКЦ в Католицькій Церкві», у співпраці з Пасторально-місійним відділом Патріаршої Курії УГКЦ розробити концепцію створення Пасторально-місійного інституту УГКЦ, а також створити в структурі університету кафедру пастирського богослов'я¹⁴⁴. Крім того,

¹³⁷ Український Католицький Університет в Римі відновлює діяльність. Автор: Наталка Кудрик (10.12.2008) // <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1358418.html>. УКУ в Римі: Історія // <http://rome.ucu.edu.ua/institut-klymenta-u-rymi/istoriya/>; УКУ в Римі: Український осередок в Римі // <http://rome.ucu.edu.ua/>.

¹³⁸ Інститут св. Климента Папи при УКУ в Римі організовує літній академічний курс // <http://old.risu.org.ua/ukr/news/article:29704/>.

¹³⁹ Постанови Тридцять другої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Заврваниця, Тернопільсько-Зборівська єпархія, 20-21 жовтня 2006 року Божого // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2006_5/; <http://www.ugcc.org.ua/278.0.html>. – (п.2).

¹⁴⁰ Див.: Постанови Сорок другої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 17-18 грудня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/450.0.html>. – (п.9).

¹⁴¹ Науковий відділ Українського Католицького Університету (31.03.2011) // <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/office/>.

¹⁴² Постанови Сімнадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 6 грудня 2002 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_5/. – (п.7).

¹⁴³ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у м. Львові (Брюховичі) 25-31 серпня 2005 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/285.0.html>. – (п.15).

¹⁴⁴ Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах, у днів від 2 до 9 вересня 2010 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>. – (п.2г, 2д, 19).

співробітники УКУ брали участь в підготовці матеріалів для визнання Українською державою богослов'я як наукової та навчальної дисципліни¹⁴⁵. Враховуючи значення УКУ, ієрархи УГКЦ постійно дбали про його розвиток, закликаючи громадськість підтримати цей заклад¹⁴⁶. Отож, за порівняно короткий період УКУ в Львові почав виконувати свою місію «нової євангелізації» українського суспільства, зосереджуючи увагу на богословській науковій діяльності та інтеграції богослов'я в науковий та освітній простір Української держави.

Водночас необхідно було подбати і про богословську підготовку нового покоління священиків, яка в світлі «нової євангелізації», проголошеного Патріаршим Собором у 1996 р. та постійно розроблюваного Патріаршим Синодом єпископів УГКЦ упродовж 1997-2010 рр.¹⁴⁷, набувала другого місця в системі пріоритетів розвитку богословської освіти УГКЦ. Передусім необхідно було удосконалити спільну навчальну програму для духовних семінарій УГКЦ, що потребувала узгодження підходів до змісту навчальних богословських дисциплін, організації навчального процесу та духовної формації. З цією метою Синод єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ на 17-ій сесії 6 грудня 2002 р. вирішив створити централізовану інституцію, яка б займалася питанням інтеграції богослов'я нашої Церкви¹⁴⁸. Надалі проблема академічної підготовки та духовної формації священиків залишалась

¹⁴⁵ Богослов'я – це наука. Тепер і в Україні богослов'я офіційно визнано науковою дисципліною [коментує проректор УКУ д-р Тарас Добко] (19.05.2010) // <http://lifeislove.blox.ua/2010/05/Bogoslovya-tse-nauka.html>; Костюк А. Акредитація богослов'я та світська держава // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С. 61-67.

¹⁴⁶ Див.: Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у м. Львові – Брюховичах від 13 до 20 вересня 2006 року Божого. // <http://www.ugcc.org.ua/284.0.html>. – (п.30); Звернення Блаженнішого Святослава щодо підтримки вступної кампанії Українського Католицького Університету. 17 червня 2011 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1861.0.html>.

¹⁴⁷ Див.: Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 324-325; Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989 – 1997... – С. 46-47; Постанови Синоду Єпископів УГКЦ... у Львові-Крехові 1-10 вересня 1998 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/1998/>; Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Львові-Крехові 1-8 вересня 1999 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/1999/>; Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Бучачі Тернопільської області 16-21 липня 2000 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2000/>; Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Львові-Крехові 1-5 липня 2001 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2001/>; Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у м. Київ 7-12 липня 2002 року // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2002/>; Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у м. Києві 5-12 жовтня 2004 року // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2004/>; Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у м. Львові – Брюховичах від 13 до 20 вересня 2006 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/284.0.html>. – (п.1, 2, 11, 12, 13); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Філадельфії – Дойлстауні – Вашингтоні (США), від 27 вересня до 6 жовтня 2007 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/253.0.html>. – (п.1, 2, 5, 21, 26); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах від 2 до 9 вересня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html>. – (п.2, 16, 19, 20); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах, від 29 листопада до 5 грудня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>. – (п.4, 13, 14, 21, 24); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах, у днях від 2 до 9 вересня 2010 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>. – (п.2, 3, 4, 5, 20).

¹⁴⁸ Постанови Сімнадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 6 грудня 2002 р. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_5/. – (п. 6).

в центрі уваги нарад Синодів єпископів УГКЦ – як Патріаршого, так і Києво-Галицької Митрополії.

З метою організаційного забезпечення вирішення проблеми формації священників Патріарший Синод єпископів УГКЦ провів низку організаційних заходів: у 2004 р. – створив Комісію для розробки «Правильника постійного підвищення кваліфікації священників», до якої увійшли єпископи Лаврентій Гуцуляк, Давид Мотюк, Софрон Мудрий, Василь Семенюк¹⁴⁹; у 2005 р. – сформував Комісію священничої формації у складі ректорів семінарій УГКЦ, опіку над якою доручено єпископам Софроні Мудрому, Лаврентієві Гуцуляку, Давидові Мотюку і Володимирові Ковбичу¹⁵⁰; у 2008 р. було поновлено склад Комісії священничої формації в семінаріях, яку очолив єпископ Кен Новаківський, та двох Синодальних комісій – духовенства і монашества (єпископи Ігор Возняк, Мирон Мазур) та катехизації і християнської освіти (єпископи Петро Стасюк, Даниїл Козлинський, Софрон Мудрий)¹⁵¹; у 2009 р. – Синодальну Комісію духовенства і монашества було поділено на Комісію духовенства та Комісію монашества¹⁵². Тим часом на рівні Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ з 2002 р. існувала єдина Синодальна комісія священничого життя¹⁵³. Крім цього, Митрополичий Синод свого часу висловлювався за створення додаткових органів, зокрема, «між-єпархіальної Комісії у справі підготовки священників до служіння капеланами у вищих навчальних закладах», Митрополичої Комісії пізніх покликань до священства, Патріаршої Комісії з питань священства й Товариства священників УГКЦ¹⁵⁴.

Патріарші Синодальні Комісії – у справах священничої формації та у справах духовенства і монашества – розпочали з 2005 р. на основі документів Апостольської Столиці та думок єпископів-членів Синоду розробку робочих пропозицій щодо покликання, виховання та життя священника¹⁵⁵, що завершилась прийняттям у 2008 р. Програми священничої формації УГКЦ «на

¹⁴⁹ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Києві 5-12 жовтня 2004 року // <http://www.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2004/>. – (п.2, 8).

¹⁵⁰ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у м. Львові (Брюховичі) 25-31 серпня 2005 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/285.0.html>. – (п.1а-в);

¹⁵¹ Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах від 2 до 9 вересня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html>. – (п.3, 4, 11).

¹⁵² Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах, від 29 листопада до 5 грудня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>. – (п.20).

¹⁵³ Постанови Шістнадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Трускавець, 10 вересня 2002 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_4/. – (п.4).

¹⁵⁴ Постанови Тринадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 4 січня 2002 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_1/. – (п.12); Постанови Чотирнадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 26 березня 2002 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_2/. – (п.5); Постанови Сорок восьмої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1059.0.html>. – (п.2); Постанови Сорок дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1156.0.html>. – (п.6).

¹⁵⁵ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у м. Львові (Брюховичі) 25-31 серпня 2005 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/285.0.html>. – (п.2, 3); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у м. Львові – Брюховичах від 13 до 20 вересня 2006 року Божого. // <http://www.ugcc.org.ua/284.0.html>. – (п.3).

п'ятирічний випробувальний термін»¹⁵⁶. Проблема формації та життя священників знайшла належне місце також в душпастирському плані Києво-Галицької митрополії УГКЦ¹⁵⁷. Патріарший і Митрополичий Синоди УГКЦ проголошували 2008, 2009 і 2010 особливими Роками християнського покликання з наголосом на покликаннях до священства й до богопосвяченого життя¹⁵⁸. На завершення Року покликань до священства – 2009 ієрархи УГКЦ видали спільне Пастирське послання «Священик – людське знаряддя божественного життя»¹⁵⁹. Важливе, символічне значення для формації нового покоління духовенства мало проголошення у Світлу суботу 25 квітня 2009 р. блаженного священномученика Омеляна Ковча покровителем душпастирів УГКЦ¹⁶⁰. Особливої уваги заслуговувало питання про пізні покликання до священства, вивчення якого зайнялась єпископи Степан Меньок та Йосафат Говера¹⁶¹. Слід зазначити, що система богословської підготовки священників передбачала продовження духовної формації після закінчення навчання в семінарії та навіть після здобуття ієрейських свячень. Митрополичий Синод запровадив обов'язкові богословські іспити у випадках: надання юрисдикції на сповідь перед свяченнями, у перші п'ять років священства, під час конкурсу на вакантну парафію; крім того, рекомендовано єпископам проводити «формаційно-братерські зустрічі для священників упродовж перших 5-10 років священства»¹⁶².

¹⁵⁶ Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах від 2 до 9 вересня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html>. – (п.5).

¹⁵⁷ Постанови Десятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ, 23 березня 2001 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2001_1/. – (п.3); Постанови Двадцять четвертої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Зарваниця, 2-3 вересня 2004 року Божого // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_3/. – (п.3).

¹⁵⁸ Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Філадельфії – Дойлставні – Вашингтоні (США), від 27 вересня до 6 жовтня 2007 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/253.0.html>. – (п.6); Постанови Тридцять восьмої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ – Княжичі, 3-4 березня 2008 року Божого // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2008_2/; <http://www.ugcc.org.ua/268.0.html>. – (п.9); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах від 2 до 9 вересня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html>. – (п.29); Постанови Сорок другої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ, Львів – Брюховичі, 17-18 грудня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/450.0.html>. – (п.1-I, 1-II, 1-IV); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах, від 29 листопада до 5 грудня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>. – (п.3).

¹⁵⁹ Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах, від 29 листопада до 5 грудня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>. – (п.2); Постанови Сорок сьомої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/917.0.html>. – (п.13).

¹⁶⁰ Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах від 2 до 9 вересня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html>. – (п.28); Постанови Сорок першої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 29-30 жовтня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/376.0.html>. – (п.4); Постанови Сорок другої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 17-18 грудня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/450.0.html>. – (1-III, 8).

¹⁶¹ Постанови Сорок восьмої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1059.0.html>. – (п.2, 9).

¹⁶² Див.: Постанови Сорок сьомої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/917.0.html>. – (п.5, 6, 7); Постанови Сорок дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1156.0.html>. – (п.7, 8).

З огляду на потреби «нової євангелізації» Патріарший і Митрополичий Синоди єпископів УГКЦ почали акцентувати увагу на формуванні священиків-місіонерів. З цією метою обидва Синоди у 2009 – 2010 рр. доручили Патріаршій Комісії священничого виховання та ректорам духовних семінарій УГКЦ розробити академічну програму місіології і «напрямні душпастирства покликань», а Пасторально-місійному відділу Патріаршої Курії УГКЦ – «організувати спеціалізовані центри вишколу місіонерів та кандидатів для служіння українським емігрантам»¹⁶³. Вже у червні – липні 2011 р. Пасторально-місійний відділ УГКЦ на базі Львівської духовної семінарії Святого Духа провів перший практичний курс місійного служіння, в якому взяли участь 73 студенти 6-го та 7-го курсів семінарій з Київської та Львівської архієпархій, Тернопільсько-Зборівської, Івано-Франківської, Самбірсько-Дрогобицької, Бучацької, Коломийсько-Чернівецької, Стрийської і Сокальсько-Жовківської єпархій, Одесько-Кримського екзархату¹⁶⁴. Важливе значення для розвитку богословської освіти УГКЦ в Україні має створення в 2010 р. Київської Трьохсвятительської духовної семінарії УГКЦ¹⁶⁵.

Особливу роль в розвитку духовних семінарій УГКЦ відіграла Комісія богословської освіти та виховання УГКЦ. За благословенням Глави УГКЦ Любомира Гузара та згідно з рішенням Ради ректорів, у 2007 р. Комісія богословської освіти і виховання УГКЦ провела перевірку навчально-виховного процесу духовних семінарій УГКЦ щодо дотримання навчального плану першого циклу філософсько-богословської освіти, фаховості викладу предметів, відповідності навчальних приміщень, наявності бібліотечних фондів, розпорядку дня в семінаріях. До складу робочої групи 2007 р. увійшли о. д-р М. Димид (Львів), о. ліц. Ю. Козловський (Івано-Франківськ), о. ліц.

¹⁶³ Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах від 2 до 9 вересня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html>. – (21а, 21б, 21в); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах, у днях від 2 до 9 вересня 2010 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>. – (п.2Г, 18); Постанови Сорок четвертої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ – Княжичі, 23-24 квітня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/649.0.html>. – (п.1).

¹⁶⁴ Див.: У Львові вивчають практичні аспекти душпастирського служіння на місіях (29.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16); Близько ста греко-католицьких семінаристів вивчатимуть особливості душпастирського служіння серед українців за кордоном (27.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5572&cHash=a3aedf7fcf6be79310f957840a669139](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5572&cHash=a3aedf7fcf6be79310f957840a669139); Семінаристи УГКЦ вчаться бути місіонерами (30.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5592&cHash=58b40135026e30536fae09eb5c661377](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5592&cHash=58b40135026e30536fae09eb5c661377); Учасники професійного курсу з місійного служіння щодня зустрічаються з людьми, які мають досвід місійного життя (30.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5593&cHash=711b81c7145d3311f9e92e5dfb447723](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5593&cHash=711b81c7145d3311f9e92e5dfb447723); Семінаристи УГКЦ отримали сертифікат про завершення практичного місійного курсу (03.07.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34).

¹⁶⁵ Див.: Київська Трьохсвятительська духовна семінарія УГКЦ оголосила набір вступників на 2011-2012 академічний рік (17.05.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1); «Хочу вірити, що тут, у семінарії, починається церковне і національне відродження України», – Блаженніший Святослав (05.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/).

П. Старицький (Тернопіль), о. лиц. Г. Комар (Дрогобич)¹⁶⁶. У вересні 2007 р. відбулося підсумкове засідання Комісії богословської освіти і науки УГКЦ, на якому було заслухано звіти про діяльність самої Комісії за поточний рік та про проведення перевірки єпархіальних семінарій УГКЦ в Україні¹⁶⁷. У 2008 р., відповідно до рішення Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ, Комісія богословської освіти і виховання УГКЦ провела перевірку стану повернення з навчання висланих за кордон студентів¹⁶⁸. Слід зауважити, що завдяки діяльності цієї Комісії, основним завданням якої є підготовка богословських кадрів для потреб УГКЦ, кілька десятків студентів богословських закладів України були направлені на другий цикл богословських студій в католицьких університетах Європи¹⁶⁹. На основі Комісії богословської освіти і виховання УГКЦ у 2008 р. було створено Комісію кадрового забезпечення УГКЦ, положення якої у 2010 р. затвердив Синод єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ¹⁷⁰.

Наступним, умовно третім, пріоритетом розвитку богословської освіти УГКЦ був розвиток мережі катехитичних інститутів, загальноосвітніх католицьких шкіл та інших навчальних закладів як засобів катехизації в УГКЦ. З метою розвитку цієї складової богословської освіти, яка, хоч, безумовно, належить до рівня загального християнського виховання, все ж містить елементи спеціалізованого богословського пізнання, Синод єпископів УГКЦ ще в 1996 р. доручив Катехитичній комісії підготувати проект «Катехитичного правильника», робота над яким завершилась у 2000 р.¹⁷¹. Цей документ, покликаний оновити катехитичне служіння в УГКЦ, передбачав відповідне структурне забезпечення, починаючи від Патріаршого та

¹⁶⁶ З 2007 року в Україні перевірятимуть навчальний процес у семінаріях УГКЦ (21.12.2006) // <http://galinfo.com.ua/news/16024.html>.

¹⁶⁷ В Івано-Франківській духовній семінарії відбулася зустріч Комісії Богословської Освіти і виховання УГКЦ (Середа, 19 вересня 2007 року) // <http://ifds.org.ua/arhiv/322-ns--si-ni----.html>.

¹⁶⁸ Постанови Тридцять дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 1-2 травня 2008 року Божого // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2008_3/; <http://www.ugcc.org.ua/269.0.html>. – (п.4).

¹⁶⁹ Див.: Рішення Синодальної Комісії богословської освіти УГКЦ. Опублікував: Тарас. (23.11.2006) // http://www.ugcc.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=516&Itemid=97; Засідання Комісії у справах богословської освіти та виховання УГКЦ (15.12.2008) // <http://theological.ucu.edu.ua/news/25/>; Спеціальне засідання Комісії богословської освіти та виховання (20.12.2007) // http://www.lds.lviv.ua/news.html?&no_cache=1&tx_ttnews%5BpS%5D=1196488800&tx_ttnews%5BpL%5D=2678399&tx_ttnews%5Barc%5D=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=20&tx_ttnews%5BbackPid%5D=12.

¹⁷⁰ Див.: Комісія кадрового забезпечення УГКЦ провела семінар про кадрову стратегію УГКЦ // <http://www.christusimperat.org/uk/node/36201>; Постанови Сорок шостої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 13-14 вересня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/860.0.html>. – (п.7, 8); Постанови П'ятдесятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1245.0.html>. – (п.1); Постанови П'ятдесят першої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1322.0.html>. – (п.5); Основні напрямки діяльності Комісії УГКЦ за 2010 рік // <http://dyvensvit.org/cerkva/175-cerkva-statti/2066-osnovni-naprijamky-dijalnosti-komisij-ugkc-za-2010-rik>.

¹⁷¹ Цюпа с. Луїза. Виникнення Катехитичного правильника // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С. 100-103.

єпархіального рівнів і завершуючи парафіяльним¹⁷². У 2004 р. Патріарша Катехитична комісія разом із Катехитично-педагогічним інститутом УКУ у Львові організувала та провела науково-практичну конференцію «Катехитичне служіння в УГКЦ сьогодні: досвід, труднощі, перспективи», на якій обговорено питання вишколу катехитів через мережу катехитичних інститутів, організації різних форм катехизації, особливостей катехизації в різних країнах світу¹⁷³. Задля богословського науково-методологічного забезпечення катехизації Патріарша Катехитична комісія у співпраці з багатьма інституціями та ієрархами у 2005 – 2010 рр., підготувала та здійснила офіційне видання від імені Патріаршого Синоду єпископів Катехизму УГКЦ «Христос – наша Пасха»¹⁷⁴. Однією з основних інституційних форм катехизації було визнано недільні парафіяльні школи, контроль за якими покладено на єпархіальні катехитичні комісії¹⁷⁵. У зв'язку з цим Патріарший та Митрополичий Синоди особливо наголошували на обов'язках священників у справі проведення катехизації, а також пропонували поширити досвід Львівської духовної семінарії Святого Духа щодо обов'язкової катехитичної практики для випускників семінарій у катехитичних школах¹⁷⁶. Для перевірки рівня катехизації Митрополичий Синод у 2010 р. благословив намір Патріаршої Катехитичної комісії провести візитацію парафій¹⁷⁷. Звичайно, не можна було відмовлятися від можливостей катехизації через уроки християнської етики в державних загальноосвітніх школах, на чому постійно

¹⁷² Порівн.: о. Петрів Олекса. Структурне забезпечення катехизи в УГКЦ // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С. 120-123; Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Третя сесія «Ісус Христос – джерело відродження українського народу» (м. Львів, 30 червня – 4 липня 2002 р.). – Львів: Секретаріат Патріаршого Собору, 2002. – С. 139-147.

¹⁷³ Див.: Катехитичне служіння в УГКЦ сьогодні: досвід, труднощі, перспективи Документи та матеріали. Науково-практична конференція, присвячена Митрополитові Андрею та Патріархові Йосифу / Патріарша Катехитична комісія, Катехитично-Педагогічний Інститут УКУ. – Львів: Свічадо, 2005. – 190 с.

¹⁷⁴ Детальніше див.: Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у м. Львові (Брюховичі) 25-31 серпня 2005 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/285.0.html>. – (п.4, 5); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у м. Львові – Брюховичах від 13 до 20 вересня 2006 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/284.0.html>. – (п.8, 9); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Філадельфії – Дойлставні – Вашингтоні (США), від 27 вересня до 6 жовтня 2007 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/253.0.html>. – (п.4Г, 4Г); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах від 2 до 9 вересня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html>. – (п.1а-д); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах, у днях від 2 до 9 вересня 2010 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>. – (п.11а-г).

¹⁷⁵ Постанови Десятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ, 23 березня 2001 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2001_1/. – (п.6).

¹⁷⁶ Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Філадельфії – Дойлставні – Вашингтоні (США), від 27 вересня до 6 жовтня 2007 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/253.0.html>. – (п.4); Постанови Десятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ, 23 березня 2001 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2001_1/. – (п.7, 8, 9, 10, 11, 12, 13); Постанови Вісімнадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 19 березня 2003 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2003_1/. – (п.6); Постанови Тридцять дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 1-2 травня 2008 р. Б. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2008_3/; <http://www.ugcc.org.ua/269.0.html>. – (п.1); Постанови П'ятдесят третьої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 р. Б. // <http://www.ugcc.org.ua/1817.0.html>. – (п.7а-в).

¹⁷⁷ Постанови Сорок дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1156.0.html>. – (п.3).

наголошували ієрархи УГКЦ¹⁷⁸. Однак заборона Міністерства освіти і науки України у 2008 р. на викладання предмету «Християнська етика», який вважали вузько-конфесійним¹⁷⁹, змусила УГКЦ активізувати заходи щодо створення власної мережі загальноосвітніх шкіл¹⁸⁰. Вже у 2001 р. Синод єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ доручив Комісії у справах шкільництва під керівництвом Владика Юліяна Вороновського опрацювати весь блок питань, які стосуються функціонування католицьких шкіл¹⁸¹. Невдовзі, у 2002 – 2003 рр., було підготовлено та повністю або частково затверджено Митрополічим Синодом низку нормативних документів, які регулювали розвиток та функціонування мережі католицьких загальноосвітніх шкіл УГКЦ, серед яких – «Типове положення про греко-католицьку загальноосвітню школу на території Києво-Галицької Митрополії УГКЦ», «Концепцію греко-католицької загальноосвітньої школи в Україні», «Типовий статут церковної школи УГКЦ в Україні», Положення «Про прийом учнів до церковної школи УГКЦ в Україні»; Положення «Про персонал церковної школи УГКЦ в Україні»¹⁸². З метою популяризації діяльності греко-католицьких загальноосвітніх навчальних закладів у травні 2005 р. було відзначено 10-літній ювілей Бучацького колегіуму імені священномученика Йосафата¹⁸³. У 2004 – 2008 рр. діяльність Комісії у справах шкільництва Києво-Галицької Митрополії УГКЦ зосереджувалася на досягненні правового визнання греко-католицьких шкіл Українською державою, на розробці проекту діяльності УГКЦ у сфері шкільництва¹⁸⁴. Врешті, у 2009 р.

¹⁷⁸ Див.: Постанови Двадцять третьої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Яремче, 8-9 червня 2004 р. Б. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_2/. – (п.6); Постанови Двадцять сьомої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ, 15-16 червня 2005 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2005_2/. – (п.5, 6); Постанови Тридцять дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 1-2 травня 2008 р. Б. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2008_3/; <http://www.ugcc.org.ua/269.0.html>. – (п.3).

¹⁷⁹ Див.: Лагодич М. Духовна освіта в Україні: сучасний стан та її перспективи (31.03.2011) // <http://io.ua/s27452>. – (с.3 із 5).

¹⁸⁰ Постанови Тридцять дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 1-2 травня 2008 року Божого // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2008_3/; <http://www.ugcc.org.ua/269.0.html>. – (п.2).

¹⁸¹ Постанови Десятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ, 23 березня 2001 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2001_1/. – (п.1).

¹⁸² Див.: Постанови Тринадцятій сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 4 січня 2002 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_1/. – (п.1, 2); Постанови Чотирнадцятій сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 26 березня 2002 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_2/. – (п.2, 3); Постанови П'ятнадцятій сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 16 травня 2002 року. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_3/. – (п.1); Постанови Двадцять першої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 14 листопада 2003 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2003_4/. – (п.1, 2).

¹⁸³ Постанови Двадцять п'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 23-24 листопада 2004 р. Б. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_4/. – (п.7).

¹⁸⁴ Постанови Двадцять третьої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Яремче, 8-9 червня 2004 р. Б. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_2/. – (п.5); Постанови Тридцять восьмої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ – Княжичі, 3-4 березня 2008 р. Б. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2008_2/; <http://www.ugcc.org.ua/268.0.html>. – (п.2).

Митрополичий Синод доручив Комісії у справах шкільництва створити Освітню раду Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ, яка мала б підготувати відповіді на усі практичні питання щодо заснування та діяльності загальноосвітніх греко-католицьких шкіл в Україні¹⁸⁵.

Таким чином, відродження та розвиток богословської освіти УГКЦ в період незалежності України мало декілька рис: по-перше, «стихийне» на перших порах відновлення діяльності духовних семінарій поступово набувало чітких організаційних рис, а їх становлення забезпечувало постійну підготовку нового покоління духовенства; по-друге, вперше в історії богословської освіти УГКЦ було створено менш-більш чітку концепцію її розвитку, яка дозволила не просто розмежувати богословську освіту на певні організаційні рівні, але й забезпечити організаційне становлення богословських навчальних закладів. Можна сказати, за 20-ліття з часу виходу з підпілля УГКЦ створила чітко структуровану систему богословської освіти, в якій умовно можна виділити три групи: перша – це мережа наукових та науково-освітніх закладів (УКУ в Львові з філією в Римі та Інститут східнохристиянських студій в Оттаві), основним завданням яких є становлення богословської науки, його інтеграція в науковий та освітній простір України; друга – це мережа духовних семінарій, покликана забезпечувати Церкву новим поколінням священників; третя – це мережа закладів «загального християнського виховання», що включає катехитичні інститути та дяківсько-регентські школи (з деяким застереженням, оскільки вони надають певний рівень богословських знань і «професійну» кваліфікацію), а також недільні парафіяльні та загальноосвітні греко-католицькі школи. Отож, така структурована система богословської освіти УГКЦ не тільки дозволяє здійснювати «професійну» підготовку «кадрів» для УГКЦ, але й сприяє «новій євангелізації» сучасного суспільства.

Особливе зацікавлення в цьому контексті викликає процес становлення та розвитку богословського навчального закладу в Івано-Франківській єпархії УГКЦ, який має тривалу історичну традицію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Акредитація богословської освіти в Україні: досвід УКУ та перспективи співпраці: програма науково-практичного семінару. Дата оновлення: 14.09.2006. URL: <http://ucu.edu.ua/news/1612/> (дата звернення: 19.10.2011).

2. Бендик М., о. Про Концепцію богословської освіти в Україні // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 33-35.

3. Бедь В., Бочкарь А. Внесок Митрополита Володимира у реформування української богословської освіти і науки. Дата оновлення: 01.11.2010. URL: <http://religions.unian.net/ukr/detail/5370> (дата звернення: 20.09.2011).

4. Бедь В.В. Першосвятительський та життєвий подвиг Блаженнішого Володимира (Сабодана), Митрополита київського і всієї України, Предстоятеля Української Православної Церкви та його внесок у реформування української духовно-богословської освіти і науки. URL: <http://www.uuba.org.ua/istoriya-pravoslav-ya-v-ukrayini/pershosvyatitelskiy-ta-zhitteviy-podvig-blazhenniyshego-volodimira-sabodana->

¹⁸⁵ Постанови Сорок четвертої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ – Княжичі, 23-24 квітня 2009 р. Б. // <http://www.ugcc.org.ua/649.0.html>. – (п.2).

mitropolita-kiyvskogo-i-vsieyi-ukrayini-predstoyatelya-ukrayinskoyi-pravoslavnoyi-tserkvi-ta-yogo-vnesok-u-reformuvannya-ukrayinsk.html (дата звернення: 13.09.2011).

5. Біографії єпископів УГКЦ: Владика Іван Мартиняк, Митрополит Перемишльсько-Варшавський [22.07. 2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>.

6. Біографії єпископів УГКЦ: Владика Роберт Москаль, Єпископ-емерит [22.07. 2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>.

7. Біографії єпископів УГКЦ: Владика Степан Меньок, Екзарх Донецько-Харківський [22.07. 2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>.

8. Біографії єпископів УГКЦ: Владика Юліан Вороновський, Студійський устав, Єпарх Самбірсько-Дрогобицький [22.07.2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>.

9. Близько ста греко-католицьких семінаристів вивчатимуть особливості душпастирювання серед українців за кордоном (27.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5572&cHash=a3aedf7fcf6be79310f957840a669139](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5572&cHash=a3aedf7fcf6be79310f957840a669139).

10. Богослов'я – це наука. Тепер і в Україні богослов'я офіційно визнано науковою дисципліною [коментує проректор УКУ д-р Тарас Добко] (19.05.2010) // <http://lifeislove.blox.ua/2010/05/Bogoslovy-tse-nauka.html>.

11. В Івано-Франківській духовній семінарії відбулася зустріч Комісії Богословської Освіти і виховання УГКЦ (Середа, 19 вересня 2007 року) // <http://ifds.org.ua/arhiv/322-ns--sini---.html>.

12. Вестель, Ю. Теологія як наука і предмет викладання: на шляху до концепції світської теологічної освіти в Україні. URL: <https://www.religion.in.ua/main/daycomment/11403-teologiya-yak-nauka-i-predmet-vikladannya-na-shlyaxu-do-koncepciyi-svitskoyi-teologichnoyi-osviti-v-ukrayini.html> (дата звернення: 12.01.2012).

13. Горбань Р., Делятинський Р. Івано-Франківська теологічна академія УГКЦ: традиції та становлення (до 125-річчя Івано-Франківської єпархії УГКЦ, 20-річчя виходу з підпілля Духовної Семінарії та 10-річчя заснування Теологічної Академії). Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. 168 с.

14. Галадза П. Богослов'я як наука: Діалог з постсовєтським «динозавром» // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 49-60.

15. Димид Михайло: Життєпис (15 березня 2009 р. Б.) // <http://ordenxrest.at.ua/download.doc>.

16. Димид М. Питання акредитації богослов'я // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 3-4.

17. Дмитренко Л. Духовна освіта в Україні: стан і проблеми. URL: http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_2004/lis_04_4/33249/2004_04_31-37 (дата звернення: 12.01.2012).

18. Дмитрух С., ієромонах. Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха-редемпториста, Місцєблюститєля і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка. Львів: Свічадо, 2007. 224 с.

19. Добко Т. Академічне богослов'я в Україні. А віз і нині там... URL: <http://www.patriyarkhat.org.ua/ukr/authors/article;166/> (дата звернення: 11.08.2010).

20. Добко Т. Роль християнської освіти та виховання у формуванні громадянського суспільства // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 68-78.

21. Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сєсія (жовтєнь 1996 р.). Львів: Свічадо, 1998. XXV+326 с.

22. Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Третя сєсія «Ісус Христос – джерело відродження українського народу» (м. Львів, 30 червня – 4 липня 2002 р.). Львів: Секретаріат Патріаршого Собору, 2002.

23.Дрогобицька духовна семінарія: Передісторія. Створення // <http://dds.edu.ua/about/2/history.html>.

24.Дрогобицька духовна семінарія: Специфіка програми // <http://dds.edu.ua/about/2/programm.html>.

25.Дроздова О. Українсько-ватиканські культурно-освітні відносини: окремі аспекти богословської освіти // Україна і Ватикан: Серія збірників наукових праць. Вип.4: Державно-церковні відносини в контексті досвіду об'єднаної Європи / За заг. ред. О.Береговського, С.Побуцького, С.Кияка, В.Дідуха та ін. Галич – Івано-Франківськ – Київ, 2011. С.120-123.

26.Єленський В. Віра і розум: богословська освіта в сучасній Україні. Дата оновлення: 29.08.2006. URL: http://old.risu.org.ua/ukr/religion.and.society/other_art/article;11735/ (дата звернення: 08.04.2010).

27.3 2007 року в Україні перевірятимуть навчальний процес у семінаріях УГКЦ (21.12.2006) // <http://galinfo.com.ua/news/16024.html>.

28.Закович М.М. Деякі аспекти узгодження світської і богословської освіти. URL: <http://duluman.uath.org/Zakovjch.htm> (дата звернення: 20.05.2010).

29.Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (зі змінами і доповненнями за 1992 – 2009 роки) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>.

30.Засідання Комісії у справах богословської освіти та виховання УГКЦ (15.12.2008) // <http://theological.ucu.edu.ua/news/25/>.

31.Звернення Блаженнішого Святослава щодо підтримки вступної кампанії Українського Католицького Університету. 17 червня 2011 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1861.0.html>.

32.Івано-Франківська духовна семінарія імені святого священомученика Йосафата: Історія: Історія і сучасність Семінарії ім. св. Свящ. Йосафата // <http://ifds.org.ua/ssi-mainmenu-8.html>.

33.Ідентичність і місія Українського Католицького Університету: Доповіді, промови і дискусії інавгураційних урочистостей 25-29 червня 2002 року / Редактори-упорядники У. Головач, М. Маринович і А. Ясіновський. Львів: Видавництво УКУ, 2003. 248 с.

34.Інститут богословської термінології та перекладів Українського Католицького Університету // www.ucu.edu.ua/research/institutes/institut-bohoslovskoji-terminolohiji/.

35.Інститут Екуменічних Студій Українського Католицького Університету // www.ecumenicalstudies.org.ua.

36.Інститут історії Церкви Українського Католицького Університету (31.03.2011) // <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/institutes/church.history/>.

37.Інститут Літургійних наук Українського Католицького Університету // www.ucu.edu.ua/research/institutes/ils/.

38.Інститут релігії та суспільства Українського Католицького Університету // www.ucu.edu.ua/research/institutes/religionsociety/.

39.Інститут родини та подружнього життя Українського Католицького Університету // www.ucu.edu.ua/research/institutes/marriagefamilylife/.

40.Інститут св. Климента Папи при УКУ в Римі організовує літній академічний курс // <http://old.risu.org.ua/ukr/news/article;29704/>.

41.Інститут Церковного права Українського католицького Університету // www.icl.org.ua/index.php/.

42.Іриней Білик: Біографія // <http://irineybilik.openua.net/bio.php>.

43.Катехитичне служіння в УГКЦ сьогодні: досвід, труднощі, перспективи Документи та матеріали. Науково-практична конференція, присвячена Митрополитові Андрею та Патріярхові Йосифу / Патріярша Катехитична комісія, Катехитично-Педагогічний Інститут УКУ. Львів: Свічадо, 2005. 190 с.

44. Катехитично-педагогічний інститут Українського Католицького університету // www.ucu.edu.ua/academics/catechtticl/.
45. Кащак І. Виховання Українського Греко-Католицького Священника (1882 – 1946) / Переклад з англ. О.Шпунт. Львів: Свічадо, 2007. 232 с.
46. Київська Трьохсвятительська духовне семінарія УГКЦ оголосила набір вступників на 2011-2012 академічний рік (17.05.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1).
47. Кодекс канонів Східних Церков проголошений Іваном Павлом II / Авторизований переклад Й.Кобів; Канонічна комісія: о. Протоархимандрит І. Патрило, о. С. Мудрий, о. К. Корчагін і о. Т. Галицький. Львів: Вид-во ОО. Василян, 1995. 472 с.
48. Коломийсько-Чернівецька єпархія УГКЦ: Дяківсько-катехитичний коледж (22.07.2011) // <http://diocese.ko.if.ua/college.html>.
49. Комісія кадрового забезпечення УГКЦ провела семінар про кадрову стратегію УГКЦ // <http://www.christusimperat.org/uk/node/36201>.
50. Концепція богословської освіти в Україні // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 6-19.
51. Костюк А. Акредитація богослов'я та світська держава // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 61-67.
52. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. 192 с.
53. Лагодич М. Духовна освіта в Україні: сучасний стан та її перспективи. Дата оновлення: 31.03.2011. URL: <http://fmykolaj.io.ua/s27452> (дата звернення: 02.04.2011).
54. Левицький О.О. Формування духовенства за нормами партикулярного права УГКЦ. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2016. С.
55. Левченко Т. Розвиток української богословської думки в Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова (11.07.2019). URL: <https://www.religion.in.ua/main/bogoslovya/44017-rozvitok-ukrayinskoyi-bogoslovskoyi-dumki-v-nacionalnomu-pedagogichnomu-universiteti-im-m-dragomanova.html>.
56. Львівська духовна семінарія: Історія: Відновлена семінарія в смт. Рудно (31.03. 2010) // <http://www.lds.lviv.ua/rudno.html>.
57. Львівська духовна семінарія: Історія: Новітня історія семінарії (31.03.2010) // <http://www.lds.lviv.ua/sychiv.html>.
58. Майбутнє богослов'я в Україні: Матеріали I Всеукраїнської конференції (Київ, 19-20 листопада 2009 р.). Б.м.: Видавець ФОП Романюк М.Г., 2009. 180 с.
59. Марусин М. Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні // Богословія. 1943-1963. Т.21-24. С.40-94.
60. Марчук В.В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 464 с.
61. Мосюкова Н. Державно-церковні відносини в Україні на початку ХХІ ст.: католицький контекст // Україна і Ватикан: Серія збірників наукових праць. Вип. 4: Державно-церковні відносини в контексті досвіду об'єднаної Європи / За заг. ред. О. Береговського, С. Побуцького, С. Кияка, В. Дідуха та ін. Галич – Івано-Франківськ – Київ, 2011. С. 113-119.
62. Навчальна програма духовних семінарій України, прийнята на зустрічі Ради ректорів 26 червня 2000 р. // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 26-32.
63. Науковий відділ Українського Католицького Університету (31.03.2011) // <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/office/>.
64. Наукові інститути Українського Католицького Університету (31.03.2011) // <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/institutes/>.

65.Недавня О. Сучасний розвиток УГКЦ: стан. Дата оновлення: 21.02.2011. URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/ (дата звернення: 22.02.2011).

66.Освітні заклади УГКЦ в Україні: Український католицький університет; Львівська духовна семінарія Святого Духа (27.01.2010) // <http://www.ugcc.org.ua/44.0.html>.

67.Основні напрямки діяльності Комісій УГКЦ за 2010 рік // <http://dyvensvit.org/cerkva/175-cerkva-statti/2066-osnovni-naprjamky-dijalnosti-komisij-ugkc-za-2010-rik>.

68.Пащенко В. Греко-католики в Україні від 40-х років ХХ ст. до наших днів. Полтава, 2002. 615 с.

69.Пелехатий І. Білик Іриней // Івано-Франківськ: Енциклопедичний словник. Івано-Франківськ, 2010. С. 66; Іриней Білик, ЧСВВ – Єпископ Канонік Римської Папської Базиліки Santa Maria Maggiore [біографічна довідка] (липень 2007 року) // <http://canonic.org.ua/biografija-kanonika.html>.

70.Петрів О. Структурне забезпечення катехизи в УГКЦ // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 120-123.

71.Пилипів І., Делятинський Р. Становлення богословської освіти Греко-Католицької Церкви в першій половині ХІХ століття // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2016. Вип. 2. Ч. 2. С. 122–126.

72.Пилипів І., Делятинський Р. Розвиток богословської освіти в Галицькій греко-католицькій митрополії в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. 2016. Ч. 28. С. 148–155.

73.Поважна наука... ерундистика: Інтерв'ю з директором Інституту неолатиністики УКУ для газети «Поступ» №141 від 15-16 вересня 2001 року // www.postup.brama.com/010915/141_9_1.html.

74.Помер Владика Володимир (Паска) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=31&cHash=d4c619d91348c2a4d6053733c658bc52](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=31&cHash=d4c619d91348c2a4d6053733c658bc52).

75.Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Львові-Крехові 1-10 вересня 1998 року // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/1998/>.

76.Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Львові-Крехові 1-8 вересня 1999 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/1999/>.

77.Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Бучачі Тернопільської області 16-21 липня 2000 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2000/>.

78.Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у Львові-Крехові 1-5 липня 2001 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2001/>.

79.Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у м. Київ 7-12 липня 2002 р. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2002/>.

80.Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у м. Києві 5-12 жовтня 2004 року // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2004/>.

81.Постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у м. Львові (Брюховичі) 25-31 серпня 2005 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/285.0.html>.

82.Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що проходив у м. Львові – Брюховичах від 13 до 20 вересня 2006 року Божого. // <http://www.ugcc.org.ua/284.0.html>.

83.Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Філадельфії – Дойлставні – Вашингтоні (США), від 27 вересня до 6 жовтня 2007 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/253.0.html>.

84.Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах від 2 до 9 вересня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html>.

85.Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах, від 29 листопада до 5 грудня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>.

86.Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові – Брюховичах, у днях від 2 до 9 вересня 2010 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>.

87.Постанови Десятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ, 23 березня 2001 р. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2001_1/.

88.Постанови Тринадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 4 січня 2002 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_1/.

89.Постанови Чотирнадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 26 березня 2002 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_2/.

90.Постанови П'ятнадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 16 травня 2002 року. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_3/.

91.Постанови Шістнадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Трускавець, 10 вересня 2002 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_4/.

92.Постанови Сімнадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 6 грудня 2002 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_5/.

93.Постанови Вісімнадцятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 19 березня 2003 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2003_1/.

94.Постанови Двадцять першої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 14 листопада 2003 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2003_4/.

95.Постанови Двадцять третьої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Яремче, 8-9 червня 2004 р. Б. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_2/.

96.Постанови Двадцять четвертої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Зарваниця, 2-3 вересня 2004 року Божого // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_3/.

97.Постанови Двадцять п'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 23-24 листопада 2004 р. Б. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_4/.

98.Постанови Двадцять сьомої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ, 15-16 червня 2005 року // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2005_2/.

99.Постанови Тридцять другої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Зарваниця, Тернопільсько-Зборівська єпархія, 20-21 жовтня 2006 року Божого // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2006_5/; <http://www.ugcc.org.ua/278.0.html>.

100.Постанови Тридцять восьмої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ – Княжичі, 3-4 березня 2008 року Божого // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2008_2/; <http://www.ugcc.org.ua/268.0.html>.

101.Постанови Тридцять дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 1-2 травня 2008 року Божого //

http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2008_3/;
<http://www.ugcc.org.ua/269.0.html>.

102.Постанови Сорок першої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 29-30 жовтня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/376.0.html>.

103.Постанови Сорок другої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 17-18 грудня 2008 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/450.0.html>.

104.Постанови Сорок четвертої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ – Княжичі, 23-24 квітня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/649.0.html>.

105.Постанови Сорок шостої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 13-14 вересня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/860.0.html>.

106.Постанови Сорок сьомої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/917.0.html>.

107.Постанови Сорок восьмої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1059.0.html>.

108.Постанови Сорок дев'ятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1156.0.html>.

109.Постанови П'ятдесятої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1245.0.html>.

110.Постанови П'ятдесят першої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого // <http://www.ugcc.org.ua/1322.0.html>.

111.Постанови П'ятдесят третьої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 р. Б. // <http://www.ugcc.org.ua/1817.0.html>.

112.Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти у Львівській архиєпархії та в УГКЦ // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 20-28.

113.Решетніков Ю. Релігійна освіта в Україні та її правовий стан: (Доповідь 24 жовтня 2007 р.). URL: http://old.risu.org.ua/ukr/study/research_conference/education_yresh_0710/ (дата звернення: 20.01.2012).

114.Рішення і постанови Синодів Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 1989 – 1997 років. Львів: Вид-ня „Благовісника”, 1998. 80 с.

115.Рішення Синадальної Комісії богословської освіти УГКЦ. Опублікував: Тарас. (23.11.2006) // http://www.ugcc.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=516&Itemid=97.

116.Семінаристи УГКЦ вчаться бути місіонерами (30.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5592&cHash=58b40135026e30536fae09eb5c661377](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5592&cHash=58b40135026e30536fae09eb5c661377).

117.Семінаристи УГКЦ отримали сертифікат про завершення практичного місійного курсу (03.07.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34).

118. Спеціальне засідання Комісії богословської освіти та виховання (20.12.2007) // http://www.lds.lviv.ua/news.html?&no_cache=1&tx_ttnews%5BpS%5D=1196488800&tx_ttnews%5BpL%5D=2678399&tx_ttnews%5Barc%5D=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=20&tx_ttnews%5BbackPid%5D=12.

119. Тафт Р. Ф. Слово до випускників [Львівської Богословської Академії 25 червня 2000 року] // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 93-100.

120. Тернопільська єпархія УГКЦ: Історія // <http://www.tze.org.ua/jeparhija/istorija.html>.

Тернопільська вища духовна семінарія ім. Патріарха Й. Сліпого: Історія (22.07.2011) // <http://www.tze.org.ua/jeparhija/kurija-kontakty/2010/08.html>.

121. У Львові вивчають практичні аспекти душпастирського служіння на місіях (29.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16).

122. Ужгородська греко-католицька богословська академія імені Блаженного Теодора Ромжі (01.03.2010) // <http://www.mgce.uz.ua/post.php?id=529>.

123. Український Католицький Університет: Історія: Історія становлення (27.01.2010) // <http://www.ichistory.org/Itaex/ukrainian/section1.html>.

124. Український Католицький Університет в Римі відновлює діяльність. Автор: Наталка Кудрик (10.12.2008) // <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1358418.html>.

125. УКУ в Римі: Історія // <http://rome.ucu.edu.ua/instytut-klymenta-u-rymi/istoriya/>.

126. УКУ в Римі: Український осередок в Римі // <http://rome.ucu.edu.ua/>.

127. Учасники професійного курсу з місійного служіння щодня зустрічаються з людьми, які мають досвід місійного життя (30.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5593&cHash=711b81c7145d3311f8e92e5dfb447723](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5593&cHash=711b81c7145d3311f8e92e5dfb447723).

128. Феніч В. І. Богословська католицька освіта: деякі міркування про стан і перспективи її розвитку в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/natural/nvunu/Ist/2008_21/031.htm (дата звернення: 31.03.2011).

129. «Хочу вірити, що тут, у семінарії, починається церковне і національне відродження України», – Блаженніший Святослав (05.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/).

130. Хромець В. Л. Академічний тип богословської освіти на території України в XIX на початку XX століття: утвердження та становлення. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, 2018. № 21. С. 50–55.

131. Хромець В. Л. Богословська освіта як феномен релігійного та світського освітнього простору України: дисертація ... доктора філософських наук: спеціальність 09.00.11 – релігієзнавство / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 404 с.

132. Хромець В. Теологічне знання та теологічна освіта в Україні: короткий нарис. Дата оновлення: 19 01 2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/7841-teologichne-znannya-ta-teologichna-osvita-v-ukrayini-korotkij-naris.html> (дата звернення: 22.07.2011).

133. Цюпа Л. Виникнення Катехитичного правильника // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 100-103.

134. Чорноморець, Ю. Легітимізація теології як науки в пострадянському православному ландшафті // Філософська думка: Спецвипуск Sententiae II: Теологія і філософія релігії. 2011. С. 10. URL: https://risu.ua/filosofska-dumka-sententiae-specvipuski_n66538 (дата звернення: 19.02.2014).

135.Шевченко О. Преосвященний владика кир Филимон Курчаба – світоч Української греко-католицької церкви // Історія релігій в Україні: Праці XII-ї Міжнародної наукової конференції (Львів, 20-24 травня 2002 року). Львів, 2002. Кн. 1. С. 462-468.

136.Шевчук С. Ідентичність східного богослов'я та питання конфесійності // Богословія. Т. 64, кн. 1-4. Львів, 2000. С. 35-49.

137.Щербань М. Акредитація духовної освіти в Україні: сучасний стан та перспективи. URL: <http://hram.kiev.ua/print.php?id=3688> (дата звернення: 05.04.2011).

REFERENCES

1.Akredytatsiia bohoslovskoi osvity v Ukraini: dosvid UKU ta perspektyvy spivpratsi: prohrama naukovo-praktychnoho seminaru. Data onovlennia: 14.09.2006. URL: <http://ucu.edu.ua/news/1612/> (data zvernennia: 19.10.2011).

2.Bendyk M., o. Pro Kontseptsiiu bohoslovskoi osvity v Ukraini // Bohosloviia. Т. 64, кн. 1-4. Lviv, 2000. S. 33-35.

3.Bed V., Bochkar A. Vnesok Mytropolyta Volodymyra u reformuvannia ukrainskoi bohoslovskoi osvity i nauky. Data onovlennia: 01.11.2010. URL: <http://religions.unian.net/ukr/detail/5370> (data zvernennia: 20.09.2011).

4.Bed V.V. Pershosviatytelskyi ta zhyttievyi podvyh Blazhenniishoho Volodymyra (Sabodana), Mytropolyta kyivskoho i vsiiei Ukrainy, Predstoiatelia Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy ta yoho vnesok u reformuvannia ukrainskoi dukhovno-bohoslovskoi osvity i nauky. URL: <http://www.uuba.org.ua/istoriya-pravoslav-ya-v-ukrayini/pershosvyatytelskiy-ta-zhitteviy-podvig-blazhennyshogo-volodimira-sabodana-mitropolita-kiyivskogo-i-vsieyi-ukrayini-predstoyatelya-ukrayinskoyi-pravoslavnoyi-tserkvi-ta-yogo-vnesok-u-reformuvannya-ukrayinsk.html> (data zvernennia: 13.09.2011).

5.Biohrafii yepyskopiv UHKTs: Vladyka Ivan Martyniak, Mytropolyt Peremyskko-Varshavskiy [22.07. 2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>.

6.Biohrafii yepyskopiv UHKTs: Vladyka Robert Moskal, Yepyskop-emeryt [22.07. 2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>.

7.Biohrafii yepyskopiv UHKTs: Vladyka Stepan Menok, Ekzarkh Donetsk-Kharkivskiy [22.07. 2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>.

8.Biohrafii yepyskopiv UHKTs: Vladyka Yulian Voronovskiy, Studiiskiy ustav, Yeparkh Sambirsko-Drohobyskyy [22.07.2011] // <http://www.ugcc.org.ua/38.0.html>.

9.Blyzko sta hreko-katolytskykh seminarystiv vyvchatymut osoblyvosti dushpastyriuvannia sered ukraintziv za kordonom (27.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5572&cHash=a3aedf7fcf6be79310f957840a669139](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5572&cHash=a3aedf7fcf6be79310f957840a669139).

10.Bohoslovia – tse nauka. Teper i v Ukraini bohoslovia ofitsiino vyznano naukovoiu dystsyplinoiu [komentuie prorektor UKU d-r Taras Dobko] (19.05.2010) // <http://lifeislove.blox.ua/2010/05/Bogosloviya-tse-nauka.html>.

11.V Ivano-Frankivskii dukhovnii seminarii vidbulasia zustrich Komisii Bohoslovskoi Osvity i vykhovannia UHKTs (Sereda, 19 veresnia 2007 roku) // <http://ifds.org.ua/arhiv/322-ns--si-ni---.html>.

12.Vestel, Yu. Teolohiia yak nauka i predmet vykladannia: na shliakhu do kontseptsii svitskoi teolohichnoi osvity v Ukraini. URL: <https://www.religion.in.ua/main/daycomment/11403-teologiya-yak-nauka-i-predmet-vikladannya-na-shlyaxu-do-konceptsiyi-svitskoyi-teologichnoyi-osviti-v-ukrayini.html> (data zvernennia: 12.01.2012).

13.Horban R., Deliatynskiy R. Ivano-Frankivska teolohichna akademiia UHKTs: tradytsii ta stanovlennia (do 125-richchia Ivano-Frankivskoi yeparkhii UHKTs, 20-richchia vykhodu z pidpillia Dukhovnoi Seminarii ta 10-richchia zasnovannia Teolohichnoi Akademii). Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 2010. 168 s.

14. Galadza P. Bohoslovia yak nauka: Dialoh z postsovietskyim «dynozavrom» // Bohosloviia. T. 64, kn. 1-4. Lviv, 2000. S. 49-60.
15. Dymyd Mykhailo: Zhyttiepys (15 bereznia 2009 r. B.) // <http://ordenxrest.at.ua/download.doc>.
16. Dymyd M. Pytannia akredytatsii bohoslovia // Bohosloviia. T. 64, kn. 1-4. Lviv, 2000. S. 3-4.
17. Dmytrenko L. Dukhovna osvita v Ukraini: stan i problemy. URL: http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_2004/lis_04_4/33249/2004_04_31-37 (data zvernennia: 12.01.2012).
18. Dmytrukh S., ieromonakh. Zhyttia yak podvyh dlia Khrysta: Curriculum Vitae monakha-redemptorysta, Mistsebliustytelia i Pravliachoho Arkhiereia Kyievo-Halytskoi Mytropolii Volodymyra Sterniuka. Lviv: Svichado, 2007. 224 s.
19. Dobko T. Akademichne bohoslovia v Ukraini. A viz i nnyi tam... URL: <http://www.patriarkhat.org.ua/ukr/authors/article;166/> (data zvernennia: 11.08.2010).
20. Dobko T. Rol khrystyianskoi osvity ta vykhovannia u formuvanni hromadianskoho suspilstva // Bohosloviia. T. 64, kn. 1-4. Lviv, 2000. S. 68-78.
21. Dokumenty Patriarshoho Soboru UHKTs. Persha sesiia (zhovten 1996 r.). Lviv: Svichado, 1998. XXV+326 s.
22. Dokumenty Patriarshoho Soboru UHKTs. Tretia sesiia «Isus Khrystos – dzherelo vidrodzhennia ukrainskoho narodu» (m. Lviv, 30 chervnia – 4 lypnia 2002 r.). Lviv: Sekretariat Patriarshoho Soboru, 2002.
23. Drohobytska dukhovna seminariia: Peredistoriia. Stvorennia // <http://dds.edu.ua/about/2/history.html>.
24. Drohobytska dukhovna seminariia: Spetsyfika prohramy // <http://dds.edu.ua/about/2/programm.html>.
25. Drozdova O. Ukrainsko-vatykanski kulturno-osvitni vidnosyny: okremi aspekty bohoslovskoi osvity // Ukraina i Vatykan: Seriia zbirnykiv naukovykh prats. Vyp.4: Derrzhavno-tserkovni vidnosyny v konteksti dosvidu obiednanoi Yevropy / Za zah. red. O.Berehovskoho, S.Pobutskoho, S.Kyiaka, V.Didukha ta in. Halych – Ivano-Frankivsk – Kyiv, 2011. S.120-123.
26. Ielenskyi V. Vira i rozum: bohoslovskia osvita v suchasni Ukraini. Data onovlennia: 29.08.2006. URL: http://old.risu.org.ua/ukr/religion.and.society/other_art/article;11735/ (data zvernennia: 08.04.2010).
27. Z 2007 roku v Ukraini pereviriatymut navchalnyi protses u seminariiakh UHKTs (21.12.2006) // <http://galinfo.com.ua/news/16024.html>.
28. Zakovych M.M. Deiaki aspekty uzghodzhennia svitskoi i bohoslovskoi osvity. URL: <http://duluman.uath.org/Zakovych.htm> (data zvernennia: 20.05.2010).
29. Zakon Ukrainy «Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii» (zi zminamy i dopovnenniamy za 1992 – 2009 roky) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>.
30. Zasadannia Komisii u spravakh bohoslovskoi osvity ta vykhovannia UHKTs (15.12.2008) // <http://theological.ucu.edu.ua/news/25/>.
31. Zvernennia Blazhennishoho Sviatolsava shchodo pidtrymky vstupnoi kampanii Ukrainskoho Katolytskoi Universytetu. 17 chervnia 2011 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/1861.0.html>.
32. Ivano-Frankivska dukhovna seminariia imeni sviatoho sviashchenomuchenyka Yosafata: Istorii: Istorii i suchasnist Seminarii im. sv. Sviashch. Yosafata // <http://ifds.org.ua/ssi-mainmenu-8.html>.
33. Identychnist i misiia Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu: Dopovidi, promovy i dyskusii inavhuratsiinykh urochystostei 25-29 chervnia 2002 roku / Redaktery-uporiadnyky U. Holovach, M. Marynovych i A. Yasinovskyi. Lviv: Vydavnytstvo UKU, 2003. 248 s.
34. Instytut bohoslovskoi terminolohii ta perekladiv Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu // www.ucu.edu.ua/research/institutes/instytut-bohoslovskoji-terminolohiji/.

35. Instytut Ekumenicznych Studiów Ukrainieckiego Kościoła Katolickiego Uniwersytetu // www.ecumenicalstudies.org.ua.
36. Instytut historii Tserkvy Ukrainieckiego Kościoła Katolickiego Uniwersytetu (31.03.2011) // <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/institutes/church.history/>.
37. Instytut Liturgicznych nauk Ukrainieckiego Kościoła Katolickiego Uniwersytetu // www.ucu.edu.ua/research/institutes/ils/.
38. Instytut religii i kultury Ukrainieckiego Kościoła Katolickiego Uniwersytetu // www.ucu.edu.ua/research/institutes/religionsociety/.
39. Instytut rodziny i życia rodzinnego Ukrainieckiego Kościoła Katolickiego Uniwersytetu // www.ucu.edu.ua/research/institutes/marriagefamilylife/.
40. Instytut św. Klementa Papieża przy UKU w Rzymie organizuje letni akademicki kurs // <http://old.risu.org.ua/ukr/news/article;29704/>.
41. Instytut Tserkowno-prawa Ukrainieckiego Kościoła Katolickiego Uniwersytetu // www.icl.org.ua/index.php/.
42. Irynei Bilik: Biografia // <http://irineybilik.openua.net/bio.php>.
43. Katechetyczne służby w UHKTs dzisiaj: doświadczenia, trudności, perspektywy. Dokumenty i materiały. Naukowo-praktyczna konferencja, poświęcona Metropolici Andrejowi i Patriarchovi Yosyfu / Patriarsza Katechetyczna komisja, Katechetyczno-Pedagogiczny Instytut UKU. Lwów: Sviachado, 2005. 190 s.
44. Katechetyczno-pedagogiczny instytut Ukrainieckiego Kościoła Katolickiego Uniwersytetu // www.ucu.edu.ua/academics/catechtiel/.
45. Kashchak I. Wykształcenie Ukrainieckiego Hreko-Katolickiego Sviashchenyka (1882 – 1946) / Przekład z angielskiego. O. Shpunt. Lwów: Sviachado, 2007. 232 s.
46. Kyivska Trokhsviatyelska duchowna seminaria UHKTs ogłosiła nabór wstępujących na 2011-2012 akademicki rok (17.05.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1).
47. Kodeks kanonów Skhidnych Tserkov ogłoszony przez Iwana Pavla II / Autoryzowany przekład Y. Kobiv; Kanoniczna komisja: o. Protoarkhymandryt I. Patrylo, o. S. Mudryi, o. K. Korchahin i o. T. Halytskyi. Lwów: Wyd-vo OO. Vasyliian, 1995. 472 s.
48. Kolomyjsko-Chernivetska yeparkhiia UHKTs: Diakivsko-katechetyczny koledzh (22.07.2011) // <http://diocese.ko.if.ua/college.html>.
49. Komisja kadrowa zabezpieczenia UHKTs prowadzi seminarium dla kadry strategii UHKTs // <http://www.christusimperat.org/uk/node/36201>.
50. Kontsepsia bohoslovskoi osvity v Ukraini // Bohosloviia. T. 64, kn. 1-4. Lwów, 2000. S. 6-19.
51. Kostiuk A. Akredytatsia bohoslovia i svitska derzhava // Bohosloviia. T. 64, kn. 1-4. Lwów, 2000. S. 61-67.
52. Krushelnytska O.V. Metodolohiia i organizatsiia naukovykh doslidzhen: Navchalnyi posibnyk. Kyiv: Kondor, 2009. 192 s.
53. Lahodych M. Duchowna osvita v Ukraini: suchasnyi stan i yii perspektyvy. Data onovlennia: 31.03.2011. URL: <http://fmykolaj.io.ua/s27452> (data zvernennia: 02.04.2011).
54. Levytskyi O.O. Formuvannia duchovenstva za normamy partykuliarnoho prava UHKTs. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 2016. S.
55. Levchenko T. Rozvytok ukrainskoi bohoslovskoi dumky v Natsionalnomu pedagogichnomu universyteti im. M. Drahomanova (11.07.2019). URL: <https://www.religion.in.ua/main/bogoslovyia/44017-rozvytok-ukrayinskoyi-bogoslovskoyi-dumki-v-natsionalnomu-pedagogichnomu-universyteti-im-m-dragomanova.html>.
56. Lvivska duchowna seminaria: Istoriia: Vidnovlenna seminaria v smt. Rudno (31.03.2010) // <http://www.lds.lviv.ua/rudno.html>.

57.Lvivska dukhovna seminariia: Istoriia: Novitnia istoriia seminarii (31.03.2010) // <http://www.lds.lviv.ua/sychiv.html>.

58.Maibutnie bohoslovia v Ukraini: Materialy I Vseukrainskoi konferentsii (Kyiv, 19-20 lystopada 2009 r.). B.m.: Vydavets FOP Romaniuk M.H., 2009. 180 s.

59.Marusyn M. Pohliad na vykhovannia kandydativ dukhovnoho stanu na Ukraini // Bohosloviia. 1943-1963. T.21-24. S.40-94.

60.Marchuk V.V. Tserkva, dukhovnist, natsiia: Ukrainska hreko-katolytska tserkva v suspilnomu zhytti Ukrainy KhKh st. Ivano-Frankivsk: Plai, 2004. 464 s.

61.Mosiukova N. Derzhavno-tserkovni vidnosyny v Ukraini na pochatku KhKhI st.: katolytskyi konekst // Ukraina i Vatykan: Serii zbirnykiv naukovykh prats. Vyp. 4: Derrzhavno-tserkovni vidnosyny v konteksti dosvidu obiednanoi Yevropy / Za zah. red. O. Berehovskoho, S. Pobutskoho, S. Kyiaka, V. Didukha ta in. Halych – Ivano-Frankivsk – Kyiv, 2011. S. 113-119.

62.Navchalna prohrama dukhovnykh seminarii Ukrainy, pryiniata na zustrichi Rady rektoriv 26 chervnia 2000 r. // Bohosloviia. T. 64, kn. 1-4. Lviv, 2000. S. 26-32.

63.Naukovyi viddil Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu (31.03.2011) // <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/office/>.

64.Naukovi instytuty Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu (31.03.2011) // <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/institutes/>.

65.Nedavnia O. Suchasnyi rozvytok UHKTs: stan. Data onovlennia: 21.02.2011. URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/ (data zvernennia: 22.02.2011).

66.Osvitni zaklady UHKTs v Ukraini: Ukrainskyi katolytskyi universytet; Lvivska dukhovna seminariia Sviatoho Dukha (27.01.2010) // <http://www.ugcc.org.ua/44.0.html>.

67.Osnovni napriamky diialnosti Komisii UHKTs za 2010 rik // <http://dyvensvit.org/cerkva/175-cerkva-statti/2066-osnovni-naprjamky-dijalnosti-komisij-ugkc-za-2010-rik>.

68.Pashchenko V. Hreko-katolyky v Ukraini vid 40-kh rokiv KhKh st. do nashykh dniv. Poltava, 2002. 615 s.

69.Pelekhatyi I. Bilyk Irynei // Ivano-Frankivsk: Entsyklopedychnyi slovnyk. Ivano-Frankivsk, 2010. S. 66; Irynei Bilyk, ChSVV – Yepypok Kanonik Rymskoi Papskoi Bazyliky Santa Maria Maggiore [biohafichna dovidka] (lypen 2007 roku) // <http://canonic.org.ua/biografija-kanonika.html>.

70.Petriv O. Strukturne zabezpechennia katekhyzy v UHKTs // Bohosloviia. T. 64, kn. 1-4. Lviv, 2000. S. 120-123.

71.Pylypiv I., Deliatynskyi R. Stanovlennia bohoslovskoi osvity Hreko-Katolytskoi Tserkvy v pershii polovyni KhIKh stolittia // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istoriia. 2016. Vyp. 2. Ch. 2. S. 122–126.

72.Pylypiv I., Deliatynskyi R. Rozvytok bohoslovskoi osvity v Halytskii hreko-katolytskii mytropolii v druhii polovyni KhIKh – na pochatku KhKh stolittia // Halychyna. Naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznavchyi chasopys. 2016. Ch. 28. S. 148–155.

73.Povazhna nauka... yerundytyka: Interviu z dyrektorom Instytutu neolatynistyky UKU dlia hazety «Postup» №141 vid 15-16 veresnia 2001 roku // www.postup.brama.com/010915/141_9_1.html.

74.Pomer Vladyka Volodymyr (Paska) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=31&cHash=d4c619d91348c2a4d6053733c658bc52](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=31&cHash=d4c619d91348c2a4d6053733c658bc52).

75.Postanovy Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho prokhodyv u Lvovi-Krekhovi 1-10 veresnia 1998 roku // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/1998/>.

76.Postanovy Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho prokhodyv u Lvovi-Krekhovi 1-8 veresnia 1999 r. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/1999/>.

77.Postanovy Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho prokhodyv u Buchachi Ternopilskoi oblasti 16-21 lypnia 2000 r. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2000/>.

78. Postanovy Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho prokhodyv u Lvovi-Krekhovi 1-5 lypnia 2001 r. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2001/>.

79. Postanovy Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho vidbuvsia u m. Kyiv 7-12 lypnia 2002 r. // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2002/>.

80. Postanovy Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho prokhodyv u m. Kyievi 5-12 zhovtnia 2004 roku // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2004/>.

81. Postanovy Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho vidbuvsia u m. Lvovi (Briukhovychi) 25-31 serpnia 2005 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/285.0.html>.

82. Postanovy Patriarshoho Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho prokhodyv u m. Lvovi – Briukhovychakh vid 13 do 20 veresnia 2006 roku Bozhoho. // <http://www.ugcc.org.ua/284.0.html>.

83. Postanovy Patriarshoho Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho vidbuvsia u Filadelfii – Doilstavni – Vashynhtoni (SShA), vid 27 veresnia do 6 zhovtnia 2007 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/253.0.html>.

84. Postanovy Patriarshoho Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho vidbuvsia u Lvovi – Briukhovychakh vid 2 do 9 veresnia 2008 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html>.

85. Postanovy Patriarshoho Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho vidbuvsia u Lvovi – Briukhovychakh, vid 29 lystopada do 5 hrudnia 2009 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>.

86. Postanovy Patriarshoho Synodu Yepyskopiv UHKTs, shcho vidbuvsia u Lvovi – Briukhovychakh, u dniakh vid 2 do 9 veresnia 2010 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>.

87. Postanovy Desiatoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Kyiv, 23 bereznia 2001 r. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2001_1/.

88. Postanovy Trynadtsiatoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv, 4 sichnia 2002 roku // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_1/.

89. Postanovy Chotyrnadtsiatoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv, 26 bereznia 2002 roku // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_2/.

90. Postanovy Piatnadtsiatoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv, 16 travnia 2002 roku. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_3/.

91. Postanovy Shistnadtsiatoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Truskavets, 10 veresnia 2002 roku // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_4/.

92. Postanovy Simnadtsiatoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv, 6 hrudnia 2002 roku // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_5/.

93. Postanovy Visimnadtsiatoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv, 19 bereznia 2003 roku // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2003_1/.

94. Postanovy Dvadtsiat pershoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv, 14 lystopada 2003 roku // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2003_4/.

95. Postanovy Dvadtsiat tretioi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Yaremche, 8-9 chervnia 2004 r. B. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_2/.

96. Postanovy Dvadtsiat chetvertoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Zarvanytsia, 2-3 veresnia 2004 roku Bozhoho // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_3/.

97. Postanovy Dvadsiat piatoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv, 23-24 lystopada 2004 r. B. // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_4/.

98. Postanovy Dvadsiat somoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Kyiv, 15-16 chervnia 2005 roku // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2005_2/.

99. Postanovy Trydtsiat druhoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Zavranytsia, Ternopilsko-Zborivska yeparkhiia, 20-21 zhovtnia 2006 roku Bozhoho // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2006_5/; <http://www.ugcc.org.ua/278.0.html>.

100. Postanovy Trydtsiat vosmoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Kyiv – Kniazhychi, 3-4 bereznia 2008 roku Bozhoho // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2008_2/; <http://www.ugcc.org.ua/268.0.html>.

101. Postanovy Trydtsiat deviatoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 1-2 travnia 2008 roku Bozhoho // http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2008_3/; <http://www.ugcc.org.ua/269.0.html>.

102. Postanovy Sorok pershoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 29-30 zhovtnia 2008 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/376.0.html>.

103. Postanovy Sorok druhoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 17-18 hrudnia 2008 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/450.0.html>.

104. Postanovy Sorok chetvertoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Kyiv – Kniazhychi, 23-24 kvitnia 2009 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/649.0.html>.

105. Postanovy Sorok shostoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 13-14 veresnia 2009 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/860.0.html>.

106. Postanovy Sorok somoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 20-21 zhovtnia 2009 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/917.0.html>.

107. Postanovy Sorok vosmoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 20-21 zhovtnia 2009 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/1059.0.html>.

108. Postanovy Sorok deviatoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 20-21 zhovtnia 2009 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/1156.0.html>.

109. Postanovy Piatdesiatoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 20-21 zhovtnia 2009 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/1245.0.html>.

110. Postanovy Piatdesiat pershoi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 20-21 zhovtnia 2009 roku Bozhoho // <http://www.ugcc.org.ua/1322.0.html>.

111. Postanovy Piatdesiat tretioi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 20-21 zhovtnia 2009 r. B. // <http://www.ugcc.org.ua/1817.0.html>.

112. Praktychni kroky dlia vtilennia Kontseptsii bohoslovskoi osvity u Lvivskii arkhieparkhii ta v UHKTs // Bohosloviia. T. 64, kn. 1-4. Lviv, 2000. S. 20-28.

113. Reshetnikov Yu. Relihiina osvita v Ukraini ta yii pravovyi stan: (Dopovid 24 zhovtnia 2007 r.). URL: http://old.risu.org.ua/ukr/study/research_conference/education_yresh_0710/ (data zvernennia: 20.01.2012).

114. Rishennia i postanovy Synodiv Yepyskopiv Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy 1989 – 1997 rokiv. Lviv: Vyd-nia „Blahovisnyka”, 1998. 80 s.
115. Rishennia Synodalnoi Komisii bohoslovskoi osvity UHKTs. Opublikuvav: Taras. (23.11.2006) // http://www.ugcc.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=516&Itemid=97.
116. Seminarysty UHKTs vchatsia buty misioneramy (30.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5592&cHash=58b40135026e30536fae09eb5c661377](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5592&cHash=58b40135026e30536fae09eb5c661377).
117. Seminarysty UHKTs otrymaly sertyfikat pro zavershennia praktychnoho misiinoho kursu (03.07.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34).
118. Spetsialne zasidannia Komisii bohoslovskoi osvity ta vykhovannia (20.12.2007) // http://www.lds.lviv.ua/news.html?&no_cache=1&tx_ttnews%5BpS%5D=1196488800&tx_ttnews%5BpL%5D=2678399&tx_ttnews%5Barc%5D=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=20&tx_ttnews%5BbackPid%5D=12.
119. Taft R. F. Slovo do vypusnykiv [Lvivskoi Bohoslovskoi Akademii 25 chervnia 2000 roku] // Bohosloviia. T. 64, kn. 1-4. Lviv, 2000. S. 93-100.
120. Ternopil'ska yeparkhiia UHKTs: Istoriiia // <http://www.tze.org.ua/jeparhija/istorija.html>.
Ternopil'ska vyshcha dukhovna seminariia im. Patriarkha Y. Slipoho: Istoriiia (22.07.2011) // <http://www.tze.org.ua/jeparhija/kurija-kontakty/2010/08.html>.
121. U Lvovi vyvchaiut praktychni aspekty dushpastyrskoho sluzhinnia na misiiax (29.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16).
122. Uzhhorodska hreko-katolytska bohoslovska akademiia imeni Blazhennoho Teodora Romzhi (01.03.2010) // <http://www.mgce.uz.ua/post.php?id=529>.
123. Ukrain'skyi Katolytskyi Universytet: Istoriiia: Istoriiia stanovlennia (27.01.2010) // <http://www.ichistory.org/ltaex/ukrainian/section1.html>.
124. Ukrain'skyi Katolytskyi Universytet v Rymi vidnovliuie diialnist. Avtor: Natalka Kudryk (10.12.2008) // <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1358418.html>.
125. UKU v Rymi: Istoriiia // <http://rome.ucu.edu.ua/institut-klymenta-u-rymi/istoriya/>.
126. UKU v Rymi: Ukrain'skyi oseredok v Rymi // <http://rome.ucu.edu.ua/>.
127. Uchasnyky profesiinoho kursu z misiioho sluzhinnia shchodnia zustrichaiutsia z liudmy, yaki maiut dosvid misiinoho zhyttia (30.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5593&cHash=711b81c7145d3311f9e92e5dfb447723](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5593&cHash=711b81c7145d3311f9e92e5dfb447723).
128. Fenykh V.I. Bohoslov'ska katolytska osvita: deiaki mirkuvannia pro stan i perspektyvy yii rozvytku v Ukraini. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/natural/nvunu/Ist/2008_21/031.htm (data zvernennia: 31.03.2011).
129. «Khochu viryty, shcho tut, u seminarii, pochynaietsia tserkovne i natsionalne vidrodzhennia Ukrainy», – Blazhennishyi Sviatoslav (05.06.2011) // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/).
130. Khromets V. L. Akademichnyi typ bohoslovskoi osvity na terytorii Ukrainy v KhIKh na pochatku KhKh stolittia: utverdzhennia ta stanovlennia. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Filosofiiia»: naukovi zhurnal. Ostroh: Vyd-vo NaUOA, 2018. № 21. S. 50–55.
131. Khromets V.L. Bohoslov'ska osvita yak fenomen relihiinoho ta svitskoho osvitnoho prostoru Ukrainy: dysertatsiia ... doktora filososfskykh nauk: spetsialnist 09.00.11 –

relihiieznavstvo / Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. Kyiv, 2019. 404 s.

132.Khromets V. Teolohichne znannia ta teolohichna osvita v Ukraini: korotkyi narys Data onovlennia: 19 01 2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/7841-teologichne-znannya-ta-teologichna-osvita-v-ukrayini-korotkij-naris.html> (data zvernennia: 22.07.2011).

133.Tsiupa L. Vynyknennia Katekhytychnoho pravylnyka // Bohosloviia. T. 64, kn. 1-4. Lviv, 2000. S. 100-103.

134.Chornomorets, Yu. Lehitymizatsiia teolohii yak nauky v postradianskomu pravoslavnomu landshafti // Filosofska dumka: Spetsvypusk Sententiae II: Teolohiia i filosofiia religii. 2011. S. 10. URL: https://risu.ua/filosofska-dumka-sententiae-specvypusk-ii_n66538 (data zvernennia: 19.02.2014).

135.Shevchenko O. Preosviashchennyi vladyka kyr Fylymon Kurchaba – svitoch Ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy // Istoriiia religii v Ukraini: Pratsi XII-yi Mizhnarodnoi naukovoii konferentsii (Lviv, 20-24 travnia 2002 roku). Lviv, 2002. Kn. 1. S. 462-468.

136.Shevchuk S. Identychnist skhidnoho bohoslovia ta pytannia konfesiinosti // Bohosloviia. T. 64, kn. 1-4. Lviv, 2000. S. 35-49.

137.Shcherban M. Akredytatsiia dukhovnoi osvity v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy. URL: <http://hram.kiev.ua/print.php?id=3688> (data zvernennia: 05.04.2011).

Стаття надійшла до редакції: 16.05.2022